

УІЛЛІАМ ШЕКСПІР.

КОРІОЛЯН

ПЕРЕКЛАД

П. А. КУЛІША.

Виданий з передмовою і поясненнями

Др. Ів. Франка.

Л. 1.

У ЛЬВОВІ 1900.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під варядом К. Воднарьського.

ПЕРЕДМОВА.

I. Час написання „Коріоляна“. „Трагедія Коріоляна“ появилася у-перше в першій повній виданню Шекспірових творів in folio 1623 р. Для означення часу її написання маємо не багато даних. Викінчене мови, віршової форми і драматичної композиції показує, що сей твір був плодом Шекспірового генія в добі його найвищої дозрілості. Факт, що основою трагедії було оповідане Пліутарха, яке в англійській перекладі Норта появилася у-перше 1595, потім 1603 а нарешті 1612, не дає ніякої певної вказівки. Троха тісніше стягають хронологічну межу ось які уваги. При кінці 1603 р. відбувся голосний у цілій Англії процес одного з найвизначніших героїв Єлисаветинської епохи, Вальтера Ралей, смілого воювника, що здобув для Англії Гвіану, щасливо воював в Іспанією і відкрив Вірджинію, оскарженого за зраду краю і за накладане в Іспанією. На основі зовсім недостаточних доказів його засуджено на смерть, але вирок не виконано, тільки замкнено його в тюрмі і держано там довгі роки. Сей Ралей, гордий магнат, що з призи́рством дивився на простий люд, виступав у парламенті против закона про зни-

жене ціни на хліб і був ненависний народови яко державець винної монополії, послужив по всякій правдоподібності живим прототипом для геройської фігури Коріоляна. Ще далі веде нас Кемденова книжка „Remains concerning Britain“, видана 1605 р. З сеї книжки Шекспір узяв ширшу, Лівієву версію притчі про жолудок і сугави, наведеної у Плотарха лише в дуже короткій формі. Се одинокий бузсумнівно певний граничний камінь: ранше Кемденової книжки „Коріолян“ певне не був написаний. Але коли саме? Деякі критики (Брандль) зупиняють ся на тім же 1605-ім році. Інші (Брандес) пригадуючи, яку велику ролю в трагедії грає мати — „найгордїйша і найбільше викінчена постать матери, яку лише сотворив Шекспір“ (Brandes, Shakespeare, 761), звертають увагу на правдоподібність, що для сотвореня сеї фігури Шекспір покористував ся постатю своєї власної матери. Ся постать могла в повній силі ожити в його памяти як раз тоді, коли ся мати вмерла, а се стало ся 9 вересня 1608 р. Шекспір без сумніву був на її похороні і потім іще пробув пару неділь у Стратфордї; ще 16 жовтня він був за кума у одного стратфордського міщанина. З сего виводять, що тодіж, під вражінем материної смерти, був написаний „Коріолян“. Неясний натяк на одну репліку в сеї трагедії хотіли деякі критики віднайти в одній драмі Бен Джонзона, виданій 1609 р. Та не хибло й таких критиків, які на основі ще дрібнїйших обставин (одного слова в Нортівім перекладі Плотарха, що в виданю з 1612 р. має форму відмінну від старших видань, а ідентичну з тою, яка є у Шекспіра в тім місці) догадували ся, що „Коріолян“ написаний аж по 1612 році, отже був найпізнійшим Шекспіровим твором. Хоча сей погляд з різних причин не може бути прийнятий, то все

таки лишається досить широкий простір часу 1605—1608 як правдоподібна пора написання „Коріоляна“. Кінець 1608 року видається нам найбільше правдоподібним.

II. Жерела „Коріоляна“. Шекспір узяв основу для своєї трагедії з оповідання грецького писателя Пліутарха про життя римського героя з початків республіки Кнея (не Кая) Марція прозваного Коріоляном. Новіша історіографія виказала повну неісторичність сеї фігури і легендарність його мнимої історії, от тим то ми не маємо можності ані потреби дошукувати ся верна дійсности в Шекспіровій трагедії. Що Шекспір не мав на меті писати історичну трагедію, се розуміється само собою при всіх його творах; тут се тим менше можливе, бо „Коріолян“ — твір наскрізь тенденційний. Навіть той легендарний скелет, який Шекспір найшов у Пліутарха, він дуже значно перемінив, для угоди своїйму поглядові на героя і юрбу, який він хотів перевести в драмі. Ми подали в поясненнях докладні витяги з Пліутархового оповідання паралельно з Шекспіровими сценами і читач може в них мати добрий образ того, як перемінював і прикроював Шекспір своє жерело, деколи — рідше -- для самої драматичної будови, а деколи — частійше — для тенденції. Ся тенденція була — виявити своє призирство для юрби, для простого люду, а пошану, навіть закохане обожане для виважених одиниць, для героїв. Свого героя Коріоляна зрештував він далеко понад той ріст, який дає йому оповідане Пліутарха. Він прибавив йому хоробрість, заставивши його зовсім самого вбїгти в брами Коріолі, коли тим часом у Пліутарха він вбїгає з невеличкою купою Римлян і не дає замкнути за собою брами; прибавив йому гордість, заставивши його підчас кандидования на консульство

випрошувати ся від обов'язку говорення до народа, заставивши його далі говорити кандидатські промови уриваними словами і згідним тоном, не показувати своїх ран, на перекір Плутархови, який виразно каже, що Марцій на ринку показував свої рани; прибiльшив його правдомовність, а радше нерозумну лайливість — розуміє ся, тільки супроти плебейів, а не супроти патриційів; надав йому чаруючу силу особистого впливу, що мигом привертає до него серця не тільки приятелів (пор. промови Мененія стор. 42, Волумнії стор. 43, Брута 45--46, послапця 48, другого отамана 49, Комінія 52—53, пятого і шестого міщанина 60—61), але й найзапекліїших ворогів (пор. промову Авфїда стор. 112—113 і розмову слуг 113—115). Натомість його противників трибунів він зробив дурнями, інтригантами, завидливими честолюбцями, що підцьковують народ, а самі раді би вигородити себе, одним словом, демагогами найнижшої проби. Та найбільшу потопу свого гніву і призираства виявив Шекспір на простий народ, на „юрбу“, оту темну, змінчиву, легковірну і недовірливу, трусливу в небезпеці, нестійку і захланну юрбу, що ніколи не думає власним мізком, не зробить нічого з власної застанови, що потонула в найнижших матеріальних інтересах і вміє любити тільки рівних собі та таких, що підлещують ся їй, але ненавидить тих, хто здібністю, заслугами і силою волі станув вище неї, хоч би він був і найбільшим добродієм народа. До сеї юрби Шекспір почував інстинктове обриджене не так може за погані прикмети її характеру (аристократична „юрба“ буває не много ліпшою від плебейської), як радше за її брудні лиця, невимиті зуби, вонючі шапки, неприємне диханє і т. и. Все те проявляє й Шекспірів герой в неспиненою різкістю, проявляють і інші

персонажі трагедії (таї не лише сеї одної), як ось Мененій, Волюмнія, навіть отаман, що застелює подушки на лавицях у Капітолї.

III. Особисті ремінісценції. Що могло довести Шекспіра до такого погляду на героїв і юрбу? Що могло довести в його душі до такої нечуваної інтензивності обожане для одних, а погорду і обриджене для другої? Хоч і як мало ми знаємо про Шекспірове життя, але з самого тексту його творів, а особливо в „Коріоляна“ ми можемо врозуміти, що ті почуття у него не вирозумувані, не удані ad hoc, але проривають ся з елементарною силою з глибини його душі, виявляють себе такими конкретними рисами, що ми мусимо бачити в них особисті ремінісценції автора, виплоди його життя і тих відносян, серед яких розвивала ся його творчість.

Поперед усього треба знати, що якогось „історичного зміслу“ у Шекспіра не було. Старі римські, чи старі англійські чи які будь иньші часи він малював такими фарбами, яких достарчувала йому сучасна його дійсність. У „Гамлеті“ при королівських віватах стріляють з гармат, а в „Коріоляні“ римські плебеї говорять „амін“, як англійські пуритане. І загалом римські плебеї — се не ті повнохарактерні, хоч не повноправні Римляне, що дали перший у історії, блискучий приклад довговікової, упертої і консеквентної боротьби за права, — се льондонська юрба, брутальна, неотесана, а головно та її часть, яку Шекспір що вечера бачив на партері свого театру, якої гамір приглушував найкращі місця його творів, якої сопух здавлював його груди. Що та юрба працює на хліб для себе — се він знав, знав навіть, що праця — її перший обовязок. Але що ся юрба своєю працею годує і збогачує героїв і що праця

повинна давати також відповідні права в громаді — про се у Шекспіра не находимо ніякого натяку.

І се не тяжко вяснити. Шекспір як актор був слугою в разу англійського маґната, потім короля і привик обертати свій зір завше в гору, до тих найвисших сфер, у котрих бачив своїх протекторів. Походячи з заможної родини і доробивши ся акторством і писательством значного маєтку він не багато знав про бідованє тої „юрби“ і не мав для неґо спочутя. Зазнавши приязни деяких маґнатів він бачив у них дійсні основи суспільности, а його історичні відомости, черпані з хронік та Плютархових біографій, могли й утвердити його в тім погляді, що людськість живе і розвиває ся тільки нечисленими великими одиницями, чи то, як влучно каже Брандес, що та маса не складає ся з одиниць, але тільки з немногих великих цифер і міліонів нуль. Чуючи й себе одною з тих великих цифер, і гірко відчуваючи своє упослідженє, своє низьке становище в суспільности, Шекспір тим живійше відчував великі траґедії великих героїв, що погибали в конфлікті з людською завистю, непостійністю та низьким честолюбством. Приклади таких героїв мав Шекспір у себе перед очима, а найяркійшим був без сумніву згаданий уже Вальтер Ралей, що своїми завойованями прославив і збогатив Англію, а якого про те в падолисті 1603 р., коли його перевезено з одної тюрми до другої, розлючена льондонська юрба мало не розірвала на вулиці. Той сам Ралей — як Коріолян хоробрий, пишний, гордий та неподатливий супроти юрби, як Коріолян зненавиджений низькими, оклеветаний і засуджений за зраду краю, хоч її не допустив ся, симпатичний був Шекспірови ще й з иньшого боку. Він був протектором артистів, приятелем поетів,

в тім числі й Шекспірового друга Бен Джонзона, і сам навіть складав не погані ліричні поезії, — отже й тут деяка аналогія до Коріоляна, якого Плутарх називає одним із найліпших римських бесідників.

Коли справедлива догадка деяких критиків, що постать Волюмнії утворена під впливом власних споминів поета про свою матір, то ми мали би в тій постаті важний причинок до характеристики матери нашого поета. Те, що ми знаємо про неї, велить догадувати ся, що се була справді незвичайна жінка. Мері Арден належала до одної з найстарших і найповажніших шляхетських фамілій графства, що виводила свій рід аж із часів короля Едварда Визнавця. „В Шекспіровій сім'ї вона репрезентувала гордий, шляхетський елемент; її предки в давен давна були гербовою шляхтою.“*) В промові Волюмнії до Коріоляна (стор. 141) є одно місце, що може служити характеристикою відносин Шекспірової матери до сина; се вірші, яким нема ніякої аналогії у Плутарха, додані Шекспіром із власного досьвіду, ніжні і м'яккі, майже не до лица гордій і твердій Римлянці:

А яж то, бідолашня кечочка, мавши
Тебе одинчика, єдину втіху,
І на війну виквоктувала сина,
І по війні його витала в лаврах.

Ті слова далеко скорше до лица матери поета, що догадує ся про велич свого сина, та змушена жити оддалік від него, тільки в ряди-годи може витати його, коли вертає до рідного міста зі свого побуту в широкім сьвіті.

IV. Артистичне оброблене „Коріоляна“.
З погляду артистичного оброблення — композиції

*) Brandes, Shakespeare, 760.

і будови драми, характеристики дієвих осіб, багатства ідей і мови, краси віршованя „Коріоляна“ належить до найкращих творів Шекспірових. Будова драми проста і прозора, експозиція ясна від першої сцени, характери дієвих осіб проведені рукою великого майстра. Дія розвиваєть просто і широко; автор певний усюди свої руки, не снішить до кінця, бо знає, що всюди зуміє зацікавити, захопити нас. Він звертає особливо пильну увагу на виписуванє характерів і творить на канві, даній умілою рукою грецького писателя, безсмертні фігури Коріоляна, Волюмнії, Мененія і обох трибунів, фігури не стілько римські, скілько загально людські, типи великих людських пристрастей, а в Мененію безсмертний тип погідного прихильника золотої середини, скептика в міру і ентузіаста в міру, гумориста, філософа, тип, для якого у Плутарха Шекспір не знайшов майже ніяких даних, але який списав сон атоме, беручи для него багато рисів мабуть — із себе самого. Те, що ми знаємо про приватне житє Шекспіра, особливо про його відносини до товаришів, показує аж надто багато рисів зближених до тих, якими автор наділив Мененія.

Варто піднести різницю в поглядах на характер Волюмнії. Польський критик ґр. Тарновський бачить у тій фігурі сам чистий патріотизм, сам розум, саму моральну висшість над усіми фігурами драми, сам чистий і благородний аристократизм (див. його студию про Коріоляна); натомісь Брандес справедливо добачує в її характері пориви жорстокости і несправедливости супроти люду, значить, ті самі хиби, що згубили її сина, а її ради синови, щоб до часу вдавав смирного і покірного, поки не захопить повної власти в руки, не можна вважати знаком високої моральности, хоча бевпе-

речю вони належать до катехізму аристократичної політики. Є неконсеквенції і в фігурі Коріоляна. Справедливо підніс ґр. Тарновський, що зрада вітчизни дасть ся йому якось занадто легко. Він, що при першій закиді трибуна, який закидав йому зраду, спалахнув нечувано острим вибухом (стор. 95), швидко потім поповнює зраду — і ані одної рефлексії, ані сліду моральної боротьби, вагання, нічого. І ще одна неконсеквенція. Він, загорілий аристократ і консерватист, виголошує в пориві отвертості погляди крайнього поступовця про старі звичаї:

А як ми звичаю у всім покірні,
 То й пил старий ніколи не змітаєсь,
 І блудів накопичують ся гори,
 Що й правду нам на віки закривають.

Здасть ся нам, що се не аристократ Коріолян говорить, а демократ Спенсер, що та репліка вирвана з його нарису про „Звичаї і обичаї“, де сказано між иньшим: „Старі вірування роблять ся в кінці жертвами формулами, що не сприяють розвоєви духа, але викривлюють і зупиняють його“. Але ся неконсеквенція, то не знак слабости, а радше знак ґеніяльності. Шекспір і його Коріолян — ґеніяльні одиниці, що носять у своїй душі в суміш добутки минувшини і зароди будущини, що боронячи старого, свідомо чи несвідомо промощують дорогу новому.

Ів. Франко.

КОРІОЛАН.

DRAMATIS PERSONAE.

Кай Марцій Коріолян, римський пан.

Тит Ларцій } гетьмани
Коміній } проти Вольсків.

Мененій Аґріппа, друг Коріолянів.

Сициній Велют } народні
Юній Брут } трибуни.

Молодий Марцій, Коріолянів синок.

Римський вістун.

Тул Авфід, гетьман у Вольсків.

Наказний Авфідів.
Змовники з Авфідом.
Міщане з Анцієм.

Два вольські чатівники.
Волюмнія, Коріолянова мати.

Віргілія, Коріолянова жона.

Валерія, подруга Віргілії.
Дворянка, прибічниця Віргілії.

Римські та вольські сенатори, патріциї, едили, ліктори, воїни, міщане, посланці, Авфідові слуги і інші прибічники.

Сцена по части в Римі, а по части в землях Вольсків та Анціян.

АКТ ПЕРВИЙ.

Сцена перва.

Рим. Вулиця.

Ввіходить купа збунтованих міщан з кіллем, киями і иньшим знарядом.

Первий міщанин. Поки рушимо дальше, ось слухайте, що я вам скажу.

Усі. Кажи, кажи.

Первий міщанин. Чи всі ви наважились лучче вмерти, ніж голодувати?

Усі. Наважились, наважились.

Первий міщанин. Перш усього знайте, що Кай Марцій¹⁾ головний ворог народови.

Усі. Се ми знаємо, се ми знаємо.

Первий міщанин. Ходімо-ж убиймо його, то й буде нам хліб по нашій власній цінї. Добре розсуджено?

Усі. Нічого більше й балакати про се. Так тому й бути. Гайда, гайда!

Другий міщанин. Одно слово, люде добрі.

Первий міщанин. Нас кличуть: „бідні люде“; патрициїв „добрі“. Те, що спадає від

рота нашим зверхникам, нам вистало-б нажитє. Коли-б вони оддали нам тільки зайве, докіль не зопсувалось, ми вже гадали-б, що вони годують нас по людськи. Та їм здаєть ся, що й того ми не стоїмо. Нас сушить голод, нас їсть нужда, а вони по тим знакам мов по інвентару вичитують своє богацтво. Наша біда — то їх розкіш. Помстимó ся-ж на них списками, докіль самі не поробимось спичками. Бо знають боги, що се я кажу з голоду, а не з помсти.

Другий міщанин. І ви хочете особливо кинутись на Кая Марція?

Усі. На його перш усього. Се справдішній собака до народу.

Другий міщанин. А зміркували ж ви, які він послуги ²⁾ зробив кравци?

Первий міщанин. Вельми добре. І вконтентували б його за їх похвалами, тільки що він сам собі платить гордощами.

Другий міщанин. Ну, годі злоріччати!

Первий міщанин. Кажу тобі: що він учинив славного, то все для того. Нехай собі блаженські простаки провадять, що то було для краю; він те чинив, догоджаючи матері та своїм гордощам ³⁾. А в його стільки-ж гордині, як і заслуги.

Другий міщанин. Чого він не здоліє перемінити в своїй натурі, у тому ви його винуватите. Та вже-ж ніяк не скажете, щоб він був зажерливий.

Первий міщанин. Хоч і не скажу, так не бідкатимусь винуваченєм. Хиб у його стільки, що втомиш ся лґчивши. (Гук із за сцени.) Що се за гук такий? Устав другий куток міста. Чого ми тут стоїмо балакаючи? До Капітоля! ⁴⁾

У сї. Ходїмо, ходїмо.

Первий міщанин. Стійте. Хто се йде сюди?

Ввіходить Мененій Агіппа.

Другий міщанин. Достойний Мененій Агіппа.⁵⁾ Сей завсїди любив нарід.

Первий міщанин. Він таки геть чесний. Колиб і всі були такі!

Мененій.

Гей, земляки! що се в вас за робота?

Куди йдете з паличчем та киями?

Первий міщанин. Наша справа знана добре й сенату. Про свою думку вже тижнів зо два натякали ми їм словáми, а тепер виявимо ділами. Вони кажуть, що у вбогих просителїв чути з рота; тепер не те скажуть, як почують наші руки.

Мененій.

Панове, друзї, чесні сусїди,

Чи вам отсе погибелї схотїлось?

Первий міщанин. Се неможливе, добродїю: ми вже погибли.

Мененій.

Кажу вам, друзї, що про вашу нужду

Патрицї наймилостивше дбають.

А що до нинїшньої голоднечї,

То кидати киями против неба

Усе одно, що бити ними старших.

З свого путя вони для вас не звернуть,

І скрушать тисячі завад ще більших,

Нїж ті, що зробите їм вашим бунтом.

Се не патрицї, боги зробили голод,

І не рукáми мусимо спасатись,

А молитвами, на колїна впавши.

Ой леле! з óдної бїди та в другу,

Ще гїршу, вас повергло лихолїтте.

Ви клеплете на стерників держави,
Що, як батьки, про вашу нужду дбають,
А ви їх кленете, як лиходіїв.

Первий міщанин. Дбають про нашу
нужду?... Еге, як раз!... Ніколи вони про нас
не дбали. Ми перед ними вмираємо, а їх ко-
мори аж тріщать від жита. Становлять право
на лихву, підпомагаючи лихварям; що-дня від-
суджують яку небудь установу проти багатого
і вимудровують ще важчі статuti, щоб скувати
і скрутити вбогого. Коли не війни нас поже-
руть, так вони. От і все піклування їх про нас.

Мененій.

Або ти сам себе, як злюку, винуватиш,
Або-ж дурним тебе вважати мушу.
Ось слухайте: я розкажу вам притчу⁶).
Вже може ви не раз її чували,
Та сей случай під неї так підходить,
Що хочу вам її напам'янути.

Перший міщанин. Добре, послухаємо,
добродію; тільки не думай забавити наші зли-
дні казкою. Та вже, коли охота, кажи.

Мененій.

Було колись, що всі частини тіла
Устали против живота, та й кажуть:
Що він, мов та безодня серед тіла,
Лежнює та гуляє без роботи,
А тільки знає страву пожирати,
Не помагаючи робучим членам.
Ті бачать, чують, мислять, ходять, роблять,
Підпомагаючи одно одному,
І догоджають всім потребам тіла,
А він один марнує та гайнує.
Тоді живіт озветь ся та й промовив:...

Первий міщанин. А ну-ж, добродію,
що промовив живіт?

Мененій.

Ось слухай, пане. — Засьміявсь так якомсь,
Не з серця йшов той сьміх, а так собі —
(Бо, бачте, як у мене він говорить,
То може й усьміхатъ ся) тай мовляє
Зневажливо тим бунтівливим членам,
Що тільки бачать, як він страву травить —
Зовсім як ви сенаторів поважних
Злословите, що вами не вродились.

Первий міщанин.

То се такий живіт розумний в тебе?
Ге, ге! То й голова в вінці царському,
І бистре око, і порадник-серце,
І руки-воїни, і ноги-конї,
І тулумбас-язик, і всякі иньші
Потужники і підсусїдки тїла,
То в тебе всі вони...

Мененій.

Чого-ж спіткнув ся?

От вам речник! Ну, що-ж вони? кажи вже.

Первий міщанин.

Пригнїчені тим паном пузом,
Що в тїлі лиш помийниця, кльоака...

Мененій.

Добре.

Ну, що-ж іще?

Первий міщанин.

Коли-б сї трудолюбці

Загомонїли, що-б він їм одвітив?

Мененій.

Я вам скажу, ось дайте лиш менї
Хоть трошки того, чого в вас так мало —
Терпцю, то вчуєте його одповідь.

Первий міщанин.

Да й ти-ж бо тягнеш довго.

Мененій.

Знай же, друже:

Твоє поважне пузо мало розум,
Не так як ті осудники крикливі,
І так рекло їм стиха: „Правда, друзі,
Що спільна харч іде найперш до мене,
І се гаразд: бо я комора ваша.
Та тільки-ж бо про те собі зміркуйте:
Я по річках крові її спускаю,
У двір — до серця, у сенат — до мізку,
У всі місця од висших та й до низших,
Нехай усе живе й працює добре.
І хоть ви всі, мої сердечні друзі“...
Се все так пузо те рече поважно...

Первий міщанин.

Ну, добре вже, нехай.

Мененій.

„І хоть усі ви

Не бачите, чим я кого обмислю,
Та я вам доведу се в очевидьки,
Що борошном усіх я вас годую,
Собі ж саму половину zostавляю“.
Ну, що ви скажете?

Первий міщанин.

Гаразд мовляло.

Та що нам за наука з сього буде?

Мененій.

Сенатори у Римі — добре пузо,
А ви міщане -- члени бунтовливі.
Бо зважте ради їх, зміркуйте праці,
Та розберіть гарненько кожне діло,
З чого і як добро і зло виходить,
Тоді й самі вбачатимете добре,
Що всякі блага, все громадське щасте
Від них, а не од вас самих походить.

Ну, ти, великий пальче у громаді,
Що ти на сю мені відкажеш притчу?

Первий міщанин.

Великий пальче? Як же се я палець?

Мененій.

Затим, що ти, найнижший, найбіднійший,
У тім премудрім бунті первий преш ся;

Ти ледарь, слабосилий, без поваги

Біжиш на здобич, передувш добрим.

Ну, що-ж, давайте палицям роботу;

Рим буде битись як мишей дві орди,

Аж одна одну перебє. (Ввіходить Каї Марцій).

Здоров був

Мій чесний Каю!

Марцій.

Спасибі. Що се, бунтовлива ледарь?

Чого се чухаете ви сверблячку

Паскудних думок, докіль та сверблячка

Розчухаеть ся у гидку коросту?

Первий міщанин.

Від тебе доброго діждеш ся слова.

Марцій.

Промовивши до тебе добре слово,⁷⁾

Зогидиш ся лестивістю на віки. —

Чого ви гарчите, лихі собаки,

Що ні війни не любите, ні миру?

Війна — ви надимаєтесь пихою,

А мир — теряете і стид і сором.

Спустись на вас — замісь левів одважних

Побачиш вас лякливими зайцями.

Де мусіли-б лисицями звернутись,

Там ви гусьми клекочете дурними.

Надежні ви — як на льоду жарина,

Або як град на сонці серед літа.

У вас така у серці добродітель,

Щоб славити покараний переступ

І проклинати мудре правосудє.
Ненависний вам муж, великий духом;
Ви прихиляєтесь до хижого підлизи,
Що вас веде на вічну погибель.
Мов хворий той з попсованим жолудком,
Бажаєте того, що вам шкодливе.

І хто у вас шукає запомоги,
Той оловяними плавцями плавле,
Соломою дубовий гай рубає.
Ідїть, повісьтесь! Як вам віри няти?
Міняєте ви думку що хвилини:

Сьогодні злюка, завтра благородний;
Сьогодні добрий, завтра вже падлюка.

Падлюка в вас і зараз буде чесний,
Ненависний — і зараз буде любий.

Чого се ви по майданах громадських

Гукаєте против батьків народніх,
Сенаторів і старців благородних?

Та'ж се вони, під вічними богами,
Держать вас, лютих, у спасеннім страсі,
А то-б давно брат брата ви пожерли.

Чого вони в патрициїв канючать?

М е н е н і й.

Щоб хліб їм був по їх же власних цїнах:
Бо в городї його, мовляв, багацько.

М а р ц і й.

Мовляв! Мовляв! На шибеницю клятих!

Сидять собі коло вогню тай знають,

Що дїєть ся у нас у Капітолї;

Хто в гору йде, хто в низ, хто править миром;

Збирають нас у факції й союзи;

Зятїв і невісток нам вибирають;

Котору схочуть партію підносять,

А другу стоптаним обувем топчуть.

Вони говорять, що багацько хліба?

Хотїв би я, щоб можли перестали

Над ними плакатись та вболівати.
Нехай дали-б мечу мойому волю,
Я б їм наклав м'ясива сих гультаїв
Так високо, що й списом в верх не сягнеш.

М е н е н ґ ї й.

Ну, сї вже й так до розуму вернулись :
Бо хоч і як вони несуть ся в гору,
А при тому без міри полохливі.
Ну, а та друга купа що там коїть ?

М а р ц ґ ї й.

Розлізла ся. Ті гайдамаки кляті
Кричали знай, що з голоду здихають,
І сипали дурними примівками :
Що голод ламле й стїни кам'яні ;
Що і собак та треба годувати ;
Що страва знай для рта й рот для страви ;
Що хлїб не для багатих тїлько родить...
Так бідкались вони перед сенатом,
І дано їм чого вони прохали, —
Дали таке, що серце рветь ся щире
І щоки в мужества з жалю білїють.
Тодї давай шапки шпурлять у гору,
Мов на рогах у місяця хотїли
Повішать їх, і з гуком розійшли ся.

М е н е н ґ ї й.

Що-ж дано ? В чїм вволили волю чєрнї ?

М а р ц ґ ї й.

П'ятьох трибунів, виборних громадських,
Щоб їх мужицьких думок цильнували.
Се Юнїй Брут, і ще Велют Сицинїй,
А ще якї, сього вже я не знаю ⁸).
О пекло ! мотлох сей у мене перше
З будинків криші позривав би в Римі,
Нїж се одержав од батьків народнїх.
Колись вони над властю візьмуть гору,

І будуть більшого ще допевнятись
Та бунтами грозити.⁹⁾

Мененій.

Се чудне щось.

Марцій.

Ну, що-ж? геть по домівках, сьмітте!
(Ввіходить посланець)

Посланець.

Де Марцій Кай?

Марцій.

Ось він. Ну, що там?

Посланець.

На нас ідуть війною Вольски, пане.

Марцій.

Я рад сьому. Тепер провітрим трохи
Скарбівні наші затхлі. Ось батьки йдуть.

Ввіходять Коміній, Тит Ларцій і иньші сенатора; Юній
Брут і Сициній Велют.

Первий сенатор.

Тя, Каю, правду нам казав, що Вольски
В'оружились.

Марцій.

І ними Тул гетьманить,

На прозвище Авфід.¹⁰⁾ Сей дасть вам чосу.

Хоть гріх мені, а я його зависник,

І будь я иньший хто, не я, не Марцій,

Я тільки ним хотів би народитись.

Коміній.

Ти вже не раз із сим Авфідом бив ся.

Марцій.

Коли б земля розпалась на дві часті,

І він стояв на нашій половині,

Я-б перейшов до наших супостатів,

Щоб тільки з ним помірятись мечами.

Се лев; за честь пійшов би я на нього.

Первий сенатор.

То що-ж, достойний Марціє? Збирай ся
На сю війну з Комінїєм.¹¹⁾

Комінїй.

Ти, Каю

Вже й обіцяв ся.

Марцій.

Так і здέρжу слово.

Ти, Ларціє,¹²⁾ ще раз мене побачиш,
Як Тулови я зазирну у вічі.

Як! ти нездужаєш? не пійдеш?

Тит Ларцій.

Нї, Каю, нї! скорїйш я обіпру ся

На мілицю та буду воювати,

А нїж зостанусь дома.

Мененїй.

Щире серце!

Первий сенатор.

Ходїмо в Капітоль. Там, знаю добре,

Нас ждуть найкращі друзї.

Тит Ларцій.

Ну, веди-ж нас.

Іди за ним, Комінїй; ми за вами,

Найпершими з нас.

Комінїй.

Благородний Ларцій!

Первий сенатор (до міщан).

Геть! по домах! розходьтесь!

Марцій.

Нї, нехай бо

Ідуть за нами. В Вольсків хлїба много:

Возьмімо сих мишей туди на їх комори.

Достойнїї бунтовники, ходїмо:

Там процвите хоробрість ваша! Просим!

(Виходять сенатори, Комінїй, К. Марцій, Тит Ларцій
і Мененїй. Міщане тихцем розходять ся).

С и ц и н і й.

Чи був коли такий на світі пинда,
Як сей Кай Марцій?

Б р у т.

Не було такого.

С и ц и н і й.

Як вибрано нас у громадські мужі...

Б р у т.

Чи ти вважав, як він, стуливши губи,
Очима зиркав?

С и ц и н і й.

Ні, як насміхався.

Б р у т.

Він гордуватиме й богами з серця.

С и ц и н і й.

І з місяця тихого насмієть ся.

Б р у т.

Війна ся пожере його: бо вельми
Пишаєть ся своїм лицарством славним.

С и ц и н і й.

Як доля пощастить такому пишакови,
То й тівь свою зневажить о полудні.
Дивуюсь вельми, як се він зневолив
Свою гординю під реймент Комінїя.

Б р у т.

Та слава, про котру він тільки й дбає,
Котрою й так уже окрив ся добре,
Найбільше сяє в старшого під боком.
Бо тільки де йому не поталанить,
Хоча-б він був найкращий воевода,
Хибка помовка зашумить про Кая:
„О, що-б було його обрать гетьманом!“

С и ц и н і й.

Коли-ж поход щасливо закінчить ся,
То суд людський, сліпуючи до Кая,
Комінїю заслуг надполовинить.

Брут.

О, се вже так! Хоч би й не жав з ним Марцій,
А славними поділить ся снопами.

Всі-ж помилки його прибавлять Каю чести,
Хоча-б того не був він гідний зовсім.

Сидній.

Ходім, послухаймо всього порядку,
І як він виступить, і ще яке дивацтво
Покаже нам перед походом.

Брут.

Добре. (Виходять).

Сцена друга.

Коріоля. Сенатський будинок.

Входять Тул Авфід і сенатори.

Первий сенатор.

Дак ти, Авфідіє, такої думки,
Що задум наш провюхали Римляне?

Авфід.

А ви не думаєте так? Чи був же
У нас такий случай, щоб ми свій задум
До діла довести зуміли потай Риму?
Четвертий день уже, як маю звістку,
Та ось і лист із Риму. От що пишуть. (Читає).
„В'оружились, та ще ніхто не знає,
Чи на восток, а чи й на захід рушать.
Страшений голод; бунти почали ся.
Є чутка, що Коміній та Кай Марцій
(Його тут ще більш ніж у вас не люблять)
Та Ларцій Тит, найхоробрійший воїн,
Сі трое поведуть потуги римські,

Куди-ж — не знаю; може що й на Вольсків.
Про се зміркуйте“.

Первий сенатор.

Наше військо в полі
А що Римляне нам готові до одвіту,
Се знана річ у нас, ми не сумнились.

А в ф і д.

Затим то й думаєм: чого таїтись?
Із думками од Риму не сховатись.
А Рим іще тоді про них довідавсь,
Як ми на них сиділи, мов на яйцях.
Тепер уже шкода нам сподіватись,
Як думалось, позабирати в Рима
Вкраїнні городи, закіль ще дійде чутка
До римського сенату, що ми в полі.

Другий сенатор.

Авфіде, наш гетьмане благородний,
Прийми свою комісію, і спішно
Рушай до свого війська, ми вже будем
Самі обороняти Коріолю.
Коли обляжуть нас, тоді на одсїч
Ти військо приведи своє. Та тільки,
Я думаю, вони ще не готові.

А в ф і д.

О, не сумни ся в тім! Се певно.
Ще й надто: знайте, деякі когорти
Вже виступили і до нас прямують.
Прощайте, милостивий панове.
Ми з Марциєм обидва покляли ся,
Зустрівши ся аж поти битись,
Докіль один не вибеть ся із сил.

У с і.

Нехай тобі щастять боги в походї!

А в ф і д.

А вас хранять!

Первий сенатор.

Прощай.

Другий сенатор.

Прощай.

Усі.

Прощай. (Виходять).

Сцена третя.

Рим. Сьвітлиця в Марциєвим домі.

Ввіходять Волюмнія та Віргілія, сїдають на двох низьких
ослінчиках і шують.

Волюмнія. Прошу тебе, дочко, співай ;
або-ж говори хоть трошки веселійше. Коли-б
мій син був моїм мужем, я більше-б радува-
лась, що одлучивсь із домівки здобувати слави,
ніж обнімаючись із ним на ложі, де-б дозна-
вала його любови. Як він іще був маленьким
хлопчиком і єдиним сином моєї утроби ; як
його юність і врода брали в кожного очи ; як
иньшу матір і царь за цілий день не вблагав
би випустити його з під свого любування на
одну годину, — і тоді я міркувала, як би то
слава скрасила його подобу, і що він, не ожи-
влений бажанєм хвали, тільки картина, щоб
красуватись на стїні. Тим то я й дозволяла
йому шукати небезпек там, де сподївав ся знай-
ти славу. На жорстоку війну я послала його,
і він вернув ся з чолом обвитим дубовим листем.
Кажу тобі, дочко, не так я стрепенулась у ра-
доцах, почувши, що вродила хлопчика, як по-
бачивши його мужем.¹³⁾

Віргілія. А коли-б він полїг, що-б тоді ?

Волюмнія. Тоді-б його добра слава зробилась моїм сином. Слухай, щиро тобі визнаю: будь у мене дванацять синів і люби я кожного однаково і не менш, як твого і мого дорогого Марція — лучче нехай би одинацять із них благородно полягло за свій край, ніж би один купав ся лежнем у роскошах.

Входить дворянка.

Дворянка. Пані добродійко, пані Валерія прийшла одвідати вас.

Віргілія. Благаю вас, дозвольте мені одійти.

Волюмнія.

О, ні! сього бо ти не вчиниш.
Мені здаєть ся, чую тулумбаси
І бачу, як твій муж вхопив Авфіда,
І за волоссе повалив на землю.
А Вольски, мов дїтвора од ведмедя,
Розбігли ся від нього. Чую голос
Мого героя; „Стійте, легкодухи!
Ви тремтите, хоть і родились в Римі“.
І піт обтерши на чолі кривавім
Правицею, обкованою сталлю,
Іде він далі, мов той жнець трудящий,
Щоб вижать все, або втеряти плату.

Віргілія.

Кривавім... О Юпітере! не треба.

Волюмнія.

Мовчи, дурна! Се мужови більш личить,
Нїж золото його трофеям славним.
Як Гектора Гекуба годувала,
Не так ї були принадні груди,
Як на його чолі високім рани,
Що кровю на мечі плювали грецькі. —
Вітай Валерію, нехай увійде. (Виходить дворянка).

Віргілія.

Нехай боги боронять мого мужа
Од лютого, страшеного Авфіда!

Волюмнія.

Він голову Авфідову пригне
Аж до колін, на карк ногою стане.

Вертаєть ся дворянка в Валерію й її прислугою.

Валерія. Благородним паням добридень.

Волюмнія. Люба панї добродійко...

Віргілія. Рада вбачити твою милость.

Валерія. Що ви тут у двох робите?

Справдешні доматорки. Що се таке ви шите?
Гарна забавка, нічого сказати!... Ну, що-ж твій
синок? ¹⁴⁾

Віргілія. Спасибі твоїй милости, здоров.

Волюмнія. Усе-б дивив ся на мечі та
слухав тулумбаса, а до свого вчителя не так-
то горнеть ся.

Валерія. Чесне слово, батьків синок.
Хоть забожитись, гарний хлопчик. Далєбі, в ту
середу я тішилась ним із пів години. Таке
якесь у нього статочне обличчє. Я бачила, як
він ганяв ся за золотим метеликом. Піймавши,
пустив на волю, і знов за ним; спіткнув ся,
простягсь, скочив і піймав. Тодї чи розсердивсь,
що впав, чи що таке, сціпив отак зуби і розір-
вав його. О, коли-б ви бачили, як він його
шарпав!

Волюмнія. Батьківська завзятість.

Валерія. Справдї так. Благородна ди-
тина.

Віргілія. Пустун, добродійко.

Валерія. Годї вже тобі шити. Сьогодні
я хочу повеселитись із тобою, як із лїнивою
господинею.

Віргілія. Ні, добра моя пані. Я не вийду з господи.

Валерія. Не вийдеш із господи!

Волюмнія. Вийде, вийде.

Віргілія. Справді ні; уваж мені. Не переступлю й через поріг, докіль мій пан не вернеться з війни.

Волюмнія. Фі! Се божевільна річ так зачинятись. Ходім, одвідаймо добру сусідку, що лежить у полозі.

Віргілія. Бажаю їй скоро одужати і одвідаю її молитвами, а туди не піду.

Волюмнія. Чом-же, скажи мені?

Віргілія. І не з лїновців і не з нелюбови.

Валерія. Тобі хочеться бути другою Пенельпою; та кажуть, що вся вовна, котру вона попряла, як не було Уліса дома, тільки наповнила всю Ітаку міллю. Слухай: я-б хотїла, щоб твоє полотно було таке чутливе, як твої пальці, то ти перестала-б його проколювати з жалоців. Ходім бо таки з нами!

Віргілія. Ні, люба пані добродійко, вибач мені; не піду справді.

Валерія. Отже таки ходімо: я розкажу тобі гарні новини про твого мужа.

Віргілія. О, люба пані добродійко! ще не можна їм бути.

Валерія. Справді, я не жартую з тобою: прийшли від нього новини сїєї ночі.

Віргілія. Невже-бо, пані добродійко?

Валерія. Далєбі правда. Я чула, як розказував один сенатор. Ось що: Вольски виступили в поход. Гетьман Коміній пійшов против них з одною частю римської сили, а твій пан із Титом Ларциєм стоять під городом Коріолею.

Не сумнять ся, що опанують його і скінчать війну незабаром. Се правда, клянусь честю моею. Ну, ходімо-ж тепер з нами.

Віргілія. Вибач мені, люба пані добродійко. Опісля послухаю тебе у всьому.

Волюмнія. Не чіпай її, добродійко. Вона сьогодні така, що засмутить і наш веселий дух.

Валерія. Я таки й сама думаю, що засмутить. Прощай же! Ходімо, люба, дорога пані добродійко. -- Прощу бо тебе, Віргіліє, випхай твою поважність за двері, та ходімо з нами.

Віргілія. Ні, шкода говорити, пані добродійко. Ніяк не можу. Бажаю вам веселої забави.

Валерія. Ну, прощай же. (Виходять).

Сцена четверта.

Перед Коріолею.

Входять з тулумбасами та корогвами Кай Марцій, Тит Ларцій, отамани та воїни, потім посланець.

Марцій.

Ось і новини. В заклад, що вже бють ся.

Ларцій.

Оддам коня, що ні.

Марцій.

А я, що бють ся.

Ларцій.

Згоджаюсь.

Марцій.

Ну важи, чи пан Коміній
Уже зійшовсь у полі з ворогами?

П о с л а н е ц ь.

Стоять готові, тільки ще не бились.

Л а р ц і й.

Ну, добрий кінь мені достав ся!

М а р ц і й.

Я викуплю.

Л а р ц і й.

І не продам за гроші
І не верну, а хочеш — дам в позичку
Хоть на півсотні літ. Труби до Вольсків!

М а р ц і й.

А далеко од нас вони зійшли ся?

Л а р ц і й.

Миль з півтори.

М а р ц і й.

То чутиєм їх галас.

Вони також почують, що бємо ся.
Тепер зроби нас, Марсе, похіпними,
Щоб ми постигли на підмогу нашим,
Димуючи кровавими мечами!

А ну, витрублюй бурю-хуртовину!

Трублять визов. На мурах ¹⁵⁾ виходять два сенатори
із іншими.

Чи Тул Авфідій тут у мурах з вами?

Первий сенатор.

Нема. Та й ні один з нас не боїть ся
Тебе більш, ніж би він тебе бояв ся.
Злякались ми тебе так, як нікого. (Оддалеки гук).
Чи чуєш гук? Се наші тулумбаси
Скликають наших юнаків до бою.
Раднїйш самі зруйнуєм наші мури,
Нїж би вони вплинули нас від бою.
Ми комишем засунули ворота:
Розчинять ся вони самі собою.

(Чути бойовий галас оддалеки).

А се вам чути? Се Авфід гукає,
Се ваше військо він під ноги топче.

Марцій.

Ого! вони вже й бють ся.

Ларцій.

Се наш галас. —

Агов, драбин!

Входять Вольски і переходять через сцену.

Вони нас не боять ся,

І безліч з мурів висипали в поле.

Тепер щити свої поставте перед серцем,

І вдарте серцем від щита твердійшим. —

Рушай, хоробрий Тите, на завзятих!

Вони гордують нами ще й над думку,

І я від ярости потію, мов од праці.

Наступим, друзі! Хто назад поткнеть ся,

Того вважатиме мій меч за Вольска.

(Бють ся і буючись виходять Римляне й Вольськи. Римлян відперто до їх коша).

Вертаєть ся розлютований Марцій.

Марцій.

Нехай на вас ударять болістї полудня!

Ви сором Рима! Що-б нелюдські струпи

Окрили вас од голови по пяти!

Щоб гидували вами перш ніж зуздять,

І проти вітру ще на цілу милю!

Ви, душі гусячі в людському видї!

І обізяни сих побили-б хлопів,

А ви втекли від них! Плутоне й пекло!

Із заду рани, спина червонїє,

А лица побілїли з переляку!

Назад! бий сьміло: бо клянусь громом,

Не ворогів, а вас крішити буду!

Оглянь ся! стій! удармо, браттє, дружно!

Ми до жінок проженемо їх миттю,
Так як вони прогнали нас до шанців!

(Знов бють ся. Вольски і Римляне вертають ся і поновлюють битву. Вольски уступають до Коріолі, Марцій жене їх до воріт).

Ага, ворота настїж! Покажіте-ж,
Що з вами в купі можна воювати!

Не втікачам се доля пощастила:

Се нам вона ворота відчинила.

На мене дивлячись, рупай за мною!

(Входить у ворота. Його причинено).

Первий воїн.

Дурне завзяття! Ні, я не полїзу.

Другий воїн.

Ні я.

Третій воїн.

Дивітесь, він один у мурах. (Битва кипить).

Усі.

Тепер він там мов у горшку, їй Богу!

Входить Тит Ларцій.

Ларцій.

Де Марцій?

Усі.

Вбито! Певно, що вже вбито.

Первий воїн.

За втікачами він угнавсь у мури,

І ворітьми його заперто зараз.

Тепер один він беть ся з цілим містом.¹⁶⁾

Ларцій.

О благородний друже мій! І меч мій

Скорійш погнеть ся, ніж твій дух великий.

Покинуто тебе самого, Каю!

Коли-б рубін був завбільшки із тебе,

І він тебе не стояв би ціною.

Ти воїн був як раз такий, якого

Бажав Катон.¹⁷⁾ Ти був страшний і ярий
Не силою самою, ні, а зором
І голосом таким, як грім небесний.

Перед тобою вороги тремтіли,
Неначе сьвіт увесь трясеться в трясці.¹⁸⁾

(Ворота відчиняють ся. Виходить Марцій поранений; його
тіснить неприятель).

Первий воїн.

Дивите ся, добродію!

Ларцій.

Се Марцій!

Рятуймо, чи поляжмо з ним у купі!

(Бють ся і впирають ся в місто).

Сцена пята.

У місті, вулиця.

Входять Римляне зі здобичю.

Первий Римлянин. Я повезу се в Рим.

Другий Римлянин. А я отсе.

Третій Римлянин. На його все зле-
лихе! Я думав, се срібло. (Оддалеки все ще чути битву).

Входять Кай Марцій та Тит Ларцій з трубачем.

Марцій.

Дивись, як сі старці теряють время

Задля старої драхми! Наші бють ся,

А сі раби ледачі вже волочать

Перини, ламане залізо, драгте,

Що поховав би й кат по злодіяці,

І всякую мизерию... Стинай їх!...

Чи чуєш, як гетьман наш галасує?...

До нього! Там душі мої противний

Авфід Римлян мечем січе та топче.

Хоробрий Тпте, обгорнись народом
Та обезпечуй місто, я-ж із тими,
Хто чує в серці духа, на підмогу
Комінію лечу!

Ларцій.

Достойний пане,

Вже з тебе кров дзюрчить, і вже доволі
Великого ти совершив сьогодні.

Ні, не пускайсь у другу добу битви.

Марцій.

Шкода, добродію, мене хвалити.

Ще в битві я й не розогрів ся добре.

Прощай! Се кров тече мені на пільгу,

А не на шкоду. Так явлюсь перед Авфіда
І попобуюсь із ним.

Ларцій.

О, закохай ся-ж

В тобі богиня дивная Фортуна

І одведи від тебе чаром вдар кривавий,

А чурою нехай тобі Удача служить!

Марцій.

Нехай же і тебе вона окриє щастем,

Як тих, кого на висоту возносить!

Прощай! (Виходить).

Ларцій.

О предостойний Марцій!

Иди, труби в твою трубу на ринку,

Взивай туди все отаманне міське.

Ми їм обявим нашу волю. Миттю! (Виходять).

Сцена шеста.

Коло Комінієвого табору,

Входить Коміній із військом, уступивши.

Коміній.

Оддиште, друзі. Бились ви, як личить
Римлянам: наступали без запалу,

А відступали стиха і без страху.
Панове молодці, я добре знаю,
Що вдарять знов на вас. Ще як стояли,
Приносив вітер нам воєнні крики.
О римські боги! даруйте нашим
Побіду на враги: нехай ми з ними
Ізійдемо до жертви вам у купі!

Входить посланець.

Які новини?

П о с л а н е ц ь.

Вийшли Коріольці

І з нашими під мурами зчепились.
Я бачив, як під шанці гнали наших,
І кинувсь геть.

К о м і н і й.

Хоч ти і правду кажеш,
Та не гаразд. Давно воно так сталось?

П о с л а н е ц ь.

З годину буде, милостивий пане.

К о м і н і й.

Тут менше мвлі: чути тулумбаси.
То се ввійшов ти мплю за годину
І опізнавсь із вістю?

П о с л а н е ц ь.

Вольські шпіги

За мною гнались; мусів я оббігти
Три чи чотири мвлі кругу. Доси-б
Давно вже новину приніс вам, пане.

Входять Марцій.

К о м і н і й.

А хто-ж се йде, мов шкуру з нього знято?
Боги! На Марція схожий станом.
Я Марція вбачав таким кривавим.

М а р ц і й.

Невже пристиг до вас я надто пізно?

Коміній.

Не так пастух у полі розпізнав
Од бубна грім, як я сей голос дивний.

Марцій.

Невже спізнавсь?

Коміній.

Коли се не чужою,
А власною облив ся, то й спізнав ся

Марцій.

О, дай я обійму тебе руками,
Міцними, як за часу женихання,
І палко пригорну тебе до серця
Веселого, з яким я наближав ся
При факелах до ложа молодої!

Коміній.

О квіте воїнства! А що-ж Тит Ларцій?

Марцій.

Тит Ларцій декретує: смерть, вигнання,
Оплату, милость, чи страхання казню:
Вся Коріоля в римського гетьмана
Мов на смичу хортиця. То притягне,
То знов смича попустить побідитель.

Коміній.

Де-ж той ледачий раб, що нам доносив,
Що вас відперто аж до ваших шанців?
Де він? нехай іде сюди.

Марцій.

Спокій ся.

Доніс він істину. Опріч нас значних,
Поспільство наше (щоб воно пропало!
Ще їм трибунів?) — миш так не втікала
Від кішки, як вони метнулись різно
Від гіршого ще, ніж самі, гультайства.

Коміній.

То як же ви взяли без черні гору? —

Марцій.

Тепер не час на військові балачки.
Де Вольски? Хто панує полем битви?
Коли не ви, то чом іще не бились?

Коміній.

Ми бились поти, поки духу стало,
І відійшли, щоб тим певнійш подужать.

Марцій.

Який їх розклад? Де їх луччі люде?

Коміній.

Із переду, здаєть ся, Анціяне,
Бойці найлуччі, і між них Авфідій,
Гетьман їх, серце їх і вся надія.

Марцій.

Прошу тебе, благаю й заклинаю
Усіми битвами, в яких ми бились,
І кровю, що у купі проливали,
І клятвами сьвятого побратимства,
Постав мене як раз против Авфіда,
І більш не гаючись ані хвилини,
Нехай сповнять списи з мечами воздух:
Попробуємо у сю годину щастя.

Коміній.

Раднійш би я повів тебе у баню,
І облїпив тобі бальзамом тіло;
Та я нї в чім тобі не супротивлюсь.
Сам вибїрай, кого до боку візьмеш,
Проміж таких, що раді йти з тобою.

Марцій.

Найлуччі ті, котрі найбільше раді. —
Коли тут є такі, (а грїх сумнитись),
Кому мої румянці найлюбійші,
Кому неслава гірша злої смерти
І чесна смерть худої краща жизні,
А рідний край дорожше й жизні й щастя, —
Нехай він сам, або з такими-ж вкупі

Махне оттак, щоб знав його я думку,
І йде слідом за Марцієм за Каєм.

(Усі гукають і махають мечами; беруть його на руки
и кидають у гору шапками).

Ну, годі-ж! не робіть мяча із мене.
Коли ясуєте ви се по правді,
То Вольсків кожен чотирьох звоює
І кожен з вас против Авфіда вийде
З таким, як і в його, щитом твердющим.
Спасибі всім, а виберу не многих.
Нехай всі зайві бють ся в иншій битві,
Яку їм вкаже час і нужда. Гайда!
Я зараз виберу собі підмогу.

К о м і н і й.

Гайда, товариші! З'ясуєте ділом
Ознаку сьмілости, і все в вас буде рівне.

(Виходять).

Сцена сема.

За ворітьми в Коріолі.

Тит Ларцій, покинувши залогу в Коріолі, виходить з буб-
нами і тулумбасами на зустріч Комінію та Каєви Марцію;
за ним ідуть наказний, почет воїнів та проводирі.

Л а р ц і й.

Воріт щоб як найлучче пильнували.
У всім справляйсь по мойому наказу.
Коли пришлю, то щоб негайно вислав
Центурії ти нам на поміч; решти-ж
Доволі буде на недовгий догляд;
А як втеряєм поле, вдержим місто.

Н а к а з н и й.

Не клопочи ся про мою дбайливість.

Ларцій.

Рушай! Засовуйте ворота добре. —
Ти, провідник! веди нас в римський табор!
(Виходять).

Сцена осьма.

Боеве поле між таборами Римлян і Вольсків.

Битва. Входять Кай Марцій і Авфід.

Марцій.

Не буюсь ні з ким, з одним тобою тільки:
Бо більш тебе ненавиджу, ніж зраду.

Авфід.

Обидва ми ненавидим однако.
Не знайдець ся і в Африці гадюки,
Гидкої, як твоя велика слава,
Котрій завидую. Постав же ногу твердо.

Марцій.

Хто первий дасть на втеки, щоб умер той
Невольником другому, а навпослі
Нехай його боги як знають судять.

Авфід.

Коли я, Каю, побіжу, нацьковуй
Твої хорти на мене, як на зайця.

Марцій.

Авфіде, я один недавно бив ся,
Як єсть один, у мурах Коріолі,
І там робив, що сам собі вподобав.
Ся кров, що нею, бачиш ти, облив ся,
Се не моя. За неї відомстити
Ти мусиш всіми силами твоїми.

Авфід.

Коли-б ти був сам Гектор той троянський,

Що бичував твоїх хвастливих предків,¹⁹⁾
Ти не влизнув би і тоді від мене.

(Бють ся; деякі з Вольсків приходять на підмогу Авфїдови).

Послужливі, та не хоробрі. Годі
Соромити мене нікчемним боєм.

(Виходять бючись. Кай Марцій жене їх усіх. Боевий гук.
Трублять на відступ. Тулумбаси. Входять з одного боку
Комінїй та Римляне, а з другого Кай Марцій з перев'язаною
рукою і інші Римляне).

К о м і н і й.

Коли-б тобі я мусїв розказати
Про подвиги твої в сей день великий,
Ти не повірив би діянням власним.

Та я їх оповідувати буду

Там, де сенатори веселий усьміх
Мішатимуть із слїзми на обличчі;

Там де патриції первовельможні
Здвигаючи плечима понїміють;

Де значні жони серцем ізжахнуть ся
І тут же з радощів тремтїти будуть;

Де нависні трибуни, що їм слава

Твоя ненависна, як і тим смердам,
Наперекір самим собі промовлять:

„Подякуймо богам, що в нас у Римі
Такий воїтель об'явивсь преславний!“ —

Входить Тит Ларцій із своїм військом, вернувшись із погонї.

А ти до нас прийшов іще й вечерять.

Дарма, що до схочу наївсь в обїди.

Л а р ц і й.

Ой ні, гетьмане! Ось хто кїнь сьогодні,

А ми були до него тільки рядом.

Коли-б ти бачив!

М а р ц і й.

Годі! Панї матка,

І та мене досадує хвалами,

Хоч має й право кров свою хвалити.

Зробив я те, що ви й самі б зробили.
Зробив що зміг для рідної країни,
Що й ви обов любите так само.
Хто виповнив, що сам собі задумав,
Той все мов аж надто переважив.

Коміній.

Ні, ти своїх заслуг не поховаєш:
Хай знає Рим ціну того, що має.
Се буде втайка більша від крадіжки,
Як про діла твої мовчати будем, —
Про ті діла, що вознеси як хочеш, —
Все-ж похвалив, здаватиметься, мало.
Тим я прошу, не щоб для нагороди,
Дай військові діла твої сказати.

Марцій.

Як ти зачнеш про них оповідати,
У мене рани розболять ся гірше.

Коміній.

А як умовчу, рани загниють ся:
Невдячність їх до смерти допровадить.
Набрали ми тут коней у наряді,
Набрали золота в кошу і в листі.
Із здобичі сїєї десятину
Візьми собі, що до вподоби вбачиш,
Довіль усе ми будем паювати.

Марцій.

Спасибі, наш гетьмане благородний;
Та тільки взять за добрий меч мій плату
Не дасть мені мов лицарське серце.
Зрікаю ся такої нагороди.
Візьму я пай не більший, як і ті з нас,
Що на бої дивили ся не бившись²⁰⁾.

Довго гучать тулумбаси. Кричать: Марцій! Марцій! кидають у гору шапками й ратищами. Коміній і Ларцій стоять без шапок).

О, щоб на вік замовкли тулумбаси,

Коли вони лестивцями зробились!
Нехай двори і города пустують,
Коли залізо стало м'якше шовку!
Нехай-же ті шовкові словодзвони
Боронять нас під час війни страшної!
Кажу вам; годї!

Що я не вмивсь, як з носа кров побігла,
Чи шпигонув якого там тімаху,
Як се і всі без огласу чинили,
То ви мене превознесли над міру,
Мов-би мов маленьке я харчилося
Присмаками, заправленими лжею.

К о м і н і й.

Ти надто низиш ся вже. Ти гордуєш
Своєю славою ще більш, ніж нами,
Що воздаєм їй тобі по правді.
Нехай же знають всі, що Каюс Марцій
Вінок носитиме війни сві.
На знак того, коня йому зпід себе,
У війську знаного усім, дарую,
Як єсть він в бовім своїм наряді.
І від сього часу за те лицарство,
Яке явив сьогодні в Коріолі,
Нехай зоветь ся в нас Коріолян. —
Неси придомок сей на віки з честю!²¹⁾
(Труби та бубни з тулумбасами).

У с і.

Кай Марцій хай живе! Коріолян!

К о р і о л я н.

Пійду та вмию ся, щоб ви вбачали,
Чи я почервонів. Ну, та спасибі. —
Конем твоїм гулятиму по полю,
І всіми силами старатись буду
Се гарне прозвище носити чесно.

Коміній.

Тепер ми по наметах розійдімось,
І перш ніж відпочнем по добрій праці,
Напишем в Рим про нашу перемогу. —
Верни ся, Ларціє, у Коріолю
Та вишли нам до Риму найзначнійших,
Щоби про мир із ними трактувати.

Ларцій.

Іду, мій пане.

Коріолян.

Боги вже з мене почали сьміятись.
Я зрік ся дорогих заслуг лицарських,
Та й маю вже про що просить гетьмана.

Коміній.

Бери, усе твоє. Чого ти хочеш?

Марцій.

Колись давно я жив у Коріолі
У вбогого якогось чоловіка,
І добрий був до мене мій господарь.
Тепер він вязнем закричав до мене.
Та в мене був Авфід перед очима,
І від гніву замовкло милосердє.
Благаю, дай мені його свободу.²²⁾

Коміній.

Проханне благородне! Хоч нехай би
Він сина вбив мого, він був би вільний,
Як вітер в полі. Видай, Тите, вязня.

Коріолян.

Клянусь Юпітером, забув, як звати.²³⁾
Втомив ся добре і ослабла память. —
Коли-б вина!

Коміній.

Ходімо до намету.

У тебе кров ізсілась на обличчі.
Пора тобі перевязати рани. (Виходять).

Сцена дев'ята.

Табір Вольсків.

Трублять роги. Входить Тул Авфід, скривавлений, з двома чи трьома воїнами.

А в ф і д.

Здобуто город!

Первий воїн.

Його нам вернуть, і на вмові добрій.

А в ф і д.

На вмові!...

Хотів-би й сам я Римлянином бути :

Бо, будши Вольском, я не можу бути

Тим, що я єсть... Ти кажеш, добра вмова!

Яка-ж умова у тому трактаті,

Де ми здались на милость?... Пять раз бились

Ми, Марців, з тобою, і — даремне.

Коли-б ми сходились так часто битись,

Як їсти, все таки ти брав би гору...

Клянусь стихіями, коли зустрінусь

Іще з ним борода із бородою,

Або поляже він, або я ляжу.

Тепер йому завидую без чести,

Не так як перш. Я думав одоліти

Його мечем та силою мовою.

Тепер мені й досада і лукавство,

І все годить ся, тільки-б одоліти.

Первий воїн.

Се дьявол.

А в ф і д.

Ще сьмілійший, та не хитрий.

Тепер отровна моя хоробрість :

Він сплямував її. Вона зречеть ся

Й себе самої, і ніщо не втїнить

Ненависти моєї: ні сьвятиня,

Нї сон, нї вбога нагота, нї болїсть,
Нї храм, нї Капітоль, нї молитви
Жерцїв, нї гимни й жертвоприношення,
Що всяку злість і фурїю гамують.
Сї ветхі привїлеї і звичаї
Не оборонять Марція від мене.
Де-б нї спїткав його, хоч би в господї,
Хоч би стерїг його мій брат єдиний,
Зломлю й сьвятий гостеприйїмства звичай,
Що б затопить йому ножа у серце. —
Іди у місто та розвідай добре,
Яка залога, і кого обрали
Послать до Риму на заруки мира.

Первий воїн.

А сам, сподарю, ти не пїйдеш в місто?

Авфїд.

Я буду з людьми в кипариснїм гаї.
Туди будь ласко принести новини,
Як сьвїть іде, що-б знав я, що чинити,
І що почати.

Первий воїн.

Все зроблю, мій пане. (Виходять).

АКТ ДРУГИЙ.

Сцена перва.

Рим. Громадський майдан.

Входять Мененій, Сициній та Брут.

Мененій. Авгур каже, що в ночі матимемо новини.²⁴⁾

Брут. Добрі, чи лихі?

Мененій. Не по молитвах народу: бо він Марція не любить.

Сициній. Природа учить і звірів знати своїх друзів.

Мененій. Скажи-ж, будь ласко, кого любить вовк?

Сициній. Овечку.

Мененій. Еге, що-б ізїсти, як і голонні плббеї зїли-би благородного Марція.

Брут. Він справді овечка, тільки реве ведмедем.

Мененій. Він справді ведмідь, тільки живе овечкою. Обидва ви старі люде. Скажіте мені про одну річ, що я в вас поспитаю.

Обидва трибуни. А ну-ж, добродію.

Мененій. На який черезмір Марцій убогий, а ви багаті?²⁵⁾

Брут. Ні на один черезмір він не вбогий. Нагромаджено в нього всяких.

Сициній. А найбільш на гордощі.

Брут. А всього більш на величання.

Мененій. Се дивна річ. Чи ви знаєте, чим дорікають вам у городї, — я розумію, такі люде, як ми, значні? Знаєте?

Обидва трибуни. А ну-ж, чим дорікають нам?

Мененій. Що ви отсе мовляли про гордощі... Чи не буде вам гнівно?

Обидва трибуни. Ну, ну, добродію, кажи.

Мененій. Се не велика річ. Бо й маленький злодіячка случай украде в вас много терпеливості. Попускайте-ж попуск вашій удачі, сердьте ся собі до схочу, — по крайній мірі, коли вам угодно сердитись. Ви судите Марція за гордощі?

Брут. І не одні ми, добродію.

Мененій. Я знаю, ви мало що робите одні, бо в вас помічників много; а то-б в ваші діла були на вдивовижу маленькі. Ваші здібности ще надто хлопячі, що-б вам робити много самим. Говорите про гордощі. О, коли-б ви поглянули на торби за плечима в себе та роздивились гарненько у серединї в себе самих! О, коли-б то ви се змогли!

Брут. Що-ж тоді, добродію?

Мененій. Тодї-б ви зуздріли пару таких недостойних, гордих, завзятих, невстрійливих дигнітарів (alias дурвів), які тільки є в Римі.

Сициній. Мененіє, тебе вже добре знають.

Мененій. Мене знають яко жартовливого патриція, охотника до чарки доброго вина,²⁶⁾

без краплі Тибрової води. Кажуть, що я й хиблю, потураючи паницям; що я собі похіпливий та палкий як губка, аби що заворушилось; такий, що більше знаєть ся з задом ночі, ніж із чолом дня. Що в мене на умі, те й на язиці. Злість моя тратить ся на слова. Спіткавши таких громадян, як ви (правду сказати, не Лікуртів), пю те гірке, чим ви шануєте мій смак, та кривлюсь випивши. Не казати-ж мені, що ваші славетности вислебезували вашу справу добре, коли а вбачаю осла в більшій частині вашого слебезування. І хоть переносу мовчки, як про вас говорять, що ви люде шановні й поважні, та здорово ті брешуть, хто каже, ніби в вас гарні обличчя. Коли ви бачите се на мапі мого мікрокозма, то хіба з сього виходить, що мене добре знають? Яку-ж хибу ви читала ваша сліпа прозірливість у моїй удачі, коли мене добре знають?

Брут. Ну, ну, добродію; ми знаємо тебе геть добре.

Мененій. Не знаєте ви ні мене, ні себе, та й нічого. Ви пишаєтесь шапкуванням та поклонами вбогої ледарі. Ви цілий ранок тратите на те, що-б вислуховувати змагання між перекупкою помаранчів та виноградним крамарем, та й відрочуєте справу вартости трьох денежок на засідання другого дня... Як під час вашого суду заколе вам у животі, ви кривите собі пики, мов ті блазні, виставляєте кривавий прапор против усякої терпеливості і ревучи про кімнатній горщик одпускаєте посварених, ще більш заплутавши їх справу, а вмиротворюєте хіба тим, що й одну й другу сторону взиваєте ледащом. Ви пречудна пара.

Брут. Годі вже, годі. Се добре знана річ, що ти хороший жартівник за столом, та не вельми потрібний лавник у Капітолї.

Мененій. І самі жерці наші почали-б глузувати, коли-б зустріли таких сьмішних людей, як ви. І тоді як говорите найдоладнійш, не стоїть ваша мова хитання бороди, а бороди ваші не заслужують і такої, як віхотникова подушка або ослиний вюк. Ви кажете, що Марцій гордий. Та коли-б його цїнувати й дешево, так він варт усіх ваших предків, від самого Девкаліона,²⁷⁾ хоть може луччі з них були з діда-прадіда катами. Доброго вечера вашим славетностям! Поговоривши з вами ще я заразив би свій мізок: бо ви скотарі плебейської чеди. Зосьмілюсь попрощатись із вами.

(Брут із Сицинієм виходять на задній плян сцени).

Входять Волюмнія, Віртілія та Валерія.

Як живете, мої гарні, благородні панїї? І сам місяць, родись він на землі, не був би благороднійшим. Куди се ви так пориваєте очи?

Волюмнія. Шановний Мененїє, мов чачо до Марцій наближуєть ся. Ради любови до Ювони, не зупиняй нас.

Мененій. Га! Марцій вертаєть ся?

Волюмнія. Так, достойний Мененїє, і в найвисшою заслугою.

Мененій. Прийми-ж, Юпітере, мою шапку! Дякую тобі. Го! го! Марцій вертаєть ся?

Дві панїї. Та правда-ж, правда.

Волюмнія. Дивись, ось лист од нього. У сенату другий, а в його жони ще один. Та, здаєть ся, в й до тебе лист у тебе дома.

Мененій. Та я заставляю й самого будинка танцювати сьогодні... До мене лист?

Віргілія. Так, так. Є лист до тебе. Я бачила.

Мененій. До мене лист? Та він мені прибавить на сім літ здоровля, і весь сей час я перекривлятиму лікаря. Найлучче лікарство Галена²⁸) в мене бовтанка, і в порівнянню до сього презервата не лучче кінського заливання. Чи його не ранено? Він звик вертатись до дому раненим.

Віргілія. О, ні, ні ні!

Волюмнія. О, його поранено! Дякую за се богам.

Мененій. І я також, коли не дуже. То отсе несе побіду в кишені? Рани йому до лица.

Волюмнія. До чола, Мененіє. Се вже в трейте вертаєть ся до дому в дубовому вінку.

Мененій. А добре провчив Авфіда?

Волюмнія. Тят Ларцій пише, що вони бились, та Авфід утік.

Мененій. І в самий час для себе; ручаюсь йому в цім. Коли-б він ще постояв, я-б не схотів, що-б мене так з'авфідовано за всі скрині коріольські і за все золото, що є в них. Чи сенат уже знає про се?

Волюмнія. Ходімо-ж, мої любі. А як же, а як же, а як же! Сенат одержав лист од гетьмана, в котрому він усю славу сієї війни оддає мойому синові. У цім поході він переважив свої попередні подвиги у двоє.

Валерія. Справді, про нього правлять чудеса.

Мененій. Чудеса, так я вам ручаюсь, і без усякої видумки.

Віргілія. О, коли-б воно було все правда!

Валерія. Правда! овва, овва!

Мененій. Правда? Я заприсягну, що правда. У що-ж його поранено? (До трибунів, що наближують ся.) Спаси Боже ваші славетности! **Марцій** вертаєть ся до дому. Тепер ще більше має права пишатись. У що його поранено?

Волюмнія. У плече і в ліву руку. Мусять бути широкі шрами, що-б показати народови, як допевнятиметь ся свого місця. Як виганяли **Тарквінія**, його ранено аж сім раз²⁹).

Мененій. Раз у шню та двійчі в стегно, — девять раз, скільки я знаю.

Волюмнія. Перед сим походом на нїм було аж двадцять і пять ран.

Мененій. Тепер їх двадцять і сім. Кожна рана була домовиною ворога. (Гук і труби). Чуєте! труби!

Волюмнія.

Се **Марцієві** вістники!

В перед себе він посилав розгук,
Позад себе він зоставляє сльози,
А смерть, сей чорний дух, в руці у нього:
Прийшов, махнув, і люде помірають.

Яса. Трубний гук. Входять **Коміній** і **Тит Ларцій**; між ними **Коріолян** у дубовім вінку, з отаманнем, воїнами та герольдом.

Герольд.

Знай **Риме**, що твій **Марцій** бивсь один
У коріольських мурах, і в придачу
До **Кая Марція** здобув придомок,
Преславне прозвище **Коріоляна**.
Витай-же славного **Коріоляна**!

Усі.

Витаєм славного **Коріоляна**!

Коріолян.

Доволї вже. Менї воно противне.
Прошу вас, годї.

Коміній.

Глянь, і мати вийшла...

Коріолян, на вколїшках.

О, знаю, ти усіх богів благала,
Що-б поцастили.

Волюмнійа.

Нї, мій добрий воїн,
Мій любий Марцію, мій любий Каю,
Чи як те куплене ділами титло...
Мій дорогий Коріоляне.. так?
Устань. Ось і жона твоя.

Коріолян.

О любе

Мое мовчаннє! Віват! Ти-б сьміялась,
Коли-б вернувсь я в домовинї? га?
Чого-ж ти плачеш на моїм тріумфі?
Нехай тепер у Коріолї плачуть
Удови, матїрки, дїтвора, сестри.

Мененій.

Нехай боги тебе во вік вінчають!

Коріолян.

А ти ще жив? (До Валерії).

Ой, панї, вибачай же!

Волюмнійа.

Не знаю, до кого менї й витатись.
Витаємо, гетьмане! Всїх витаєм!

Мененій.

Витаєм, безліч! Разом і сьмію ся
І плачу; легко на душі і важко.
Витаємо! Нехай у саме серце
Той буде проклят, хто тобі нерадий!
Вас трьох боготворити треба в Римі.
Та є в нас, добре знаю, дике пнячче,
Що не прищепиш сьвіжої любови,
Не звеселиш своїм торжествуваннєм.
Ну, та витаємо вас, вої слави:

Кропива-ж буде в нас по вік кропива,
І дурні дурнями так і погинуть.

Коміній.

Все він однакий.

Коріолян.

Наш Мененій все однакий.

Герольд.

Дорогу! Чуєте?

Коріолян.

Дай, мамо, руку.

Віргіліє, дай руку! Докіль прихилю ся
До рідної родини, мушу добрих
Патрициїв одвідати в господах.
Вони мене витали щирим серцем
І шаню високою окрили.

Волюмнїя

Я дожила, що благородні мрії
І серця щарого мого бажання
Сповнили ся перед очима в мене.
Не достав ще одного, та знаю,
Що Рим тебе колись і тим звеличить.

Коріолян.

Паньматко, знай, що я раднійший буду
Служити їм своїм звичаєм власним,
Нїж ними правити їх робом.

Коміній.

Далій!

До Капітоля! (Гук і труби. Виходять усі опріч трибунів).

Брут.

Всі язики про нього тільки плещуть.
Що-б подивитись на Коріоляна,
Сліпі хапають ся за окуляри,
А мати говірка, про крик дитини
Не дбаючи, вітає на все горло;
Ба й дівчина кухонна, у ганчірці,
На мур дереть ся, що-б його побачить.

Скрізь голови стирчать з дверей і вікон;
Скрізь криші й виступи народу повні;
Скрізь димарі осідлані й причілки;
І все те пнеть ся, що-б його побачить.
Ба і женці, що рідко де їх зуздриш,
І ті штовхають ся проміж народом.
А панянки, в серпанках білосніжних,
Забувши ніжити свої обличчя,
Дають їх жарко цілувати Фебу.
Так наче бог який зійшов із неба,
Ввійшов тихцем в земну його поставу,
І дав йому велично-пишний образ.

Сициній.

Гледи, ще й консулом його окличуть.

Брут.

Тоді наш сан, докіль його владання,
Нехай собі іде лягав спати.

Сициній.

Незгіден він смирятись у гонорах
І, як почав, щасливо закінчити.

Втраєв й те, чого допняв ся.

Брут.

Правда.

В сьому одна й одрада, пане брате.

Сициній.

Я знаю, чернь, котру ми підпираєм,
Забуде всі нові його заслуги
З старої злости, дай їй лиш притоку;
Притоку-ж їй подасть він сам, се певно,
Так як і те, що ще й пишатись буде.

Брут.

Я сам чув, як покляв ся він богами,
Що хоч би і схотів консулювати,
До віку не появить ся на ринку
В покірливій, приношеній одежі;
До віку посполитим не покаже

Тих ран, що ввесь в боях окрив св ними,
Що-б випросити в них вонючу згоду.

С и ц и н і й.

Се добре.

Б р у т.

Так казав він слово в слово.

О! скорше він зречеть ся дигнітарства,
А ніж його прийняти не від значних,
По просьбі всіх патрициїв вельможних.

С и ц и н і й.

Нічого так йому я не бажаю,
Що б він стояв проти народу опір.

Б р у т.

О, певно він свого додержить слова!

С и ц и н і й.

То сам собі й погибель наготовить.

Б р у т.

Хоч він, хоч наша власть погібнуть мусить.

Оттим-то ми товкти повинні черні,

Як нею він неависно гордує,

Як рад би він її зробити бидлом,

Як речникам її роти заткнув би

І звівечив усю її свободу, —

Товкти, що він не ставить черні висше

У всіх людських дїяннях і порядках

Над тих верблюдів, що в походах носять

Великі тягари, та й більш нічого.

За се їм харч злиденну вистачають,

А хто впаде, киями підіймають.

С и ц и н і й.

Оттак як раз нам говорити треба.

Таке слівце під слухний час пробовкни,

Та й жди, а він і сам нам допоможе:

Бо напустить його на чернь так легко,

Як підцькувать собаку на овечку.

Хай гордощами допече голої;

Тоді вона мов той огонь запалить.
Сухий хворост простацького завзяття,
І пана закурить на віки димом.

Входить посланець.

Б р у т.

А що тобі?

П о с л а н е ц ь.

Вас кличуть в Капітоль.

Там Марція у консули готвлять.
Я бачив, як глухі туди тиснулись,
Що-б подивитись на його зблизенька,
І як сліпі проміж народом перлись,
Бажаючи його почути голос.
Матрони кидали йому рукавички,
А пані й панночки хустки й серпанки.
Де він ішов, хилились можли люде,
Мов то була Зевесова статуя;
А чернь у гору кидала шапками
І криками під небо гоготала.
Такого ще ніколи я не бачив.

Б р у т.

Ходімо в Капітоль, несімо вуха
Та очи наші про сей час, а наші
Серця про иньші нагоди.

С и ц и н і й.

Ходімо. (Виходять).

Сцена друга.

Тамже. Капітоль.

Входять два отамани та розкладають подушки.

Первий отаман. Боржій, боржій: вони
вже мало й не тутеньки. А скільки допевняєть
ся консулювання?

Другий отаман. Кажуть, трое; та всі так думають, що воно впаде Коріолянови.

Первий отаман. Се бравий козак; та він страшенно гордий і не любить простого народа.

Другий отаман. Дак що-ж? Багацько було великих людей, що лащились до поспільства, а воно їх не любило; а багацько й таких, котрих воно любило не знаючи за що. Коли-ж воно любить, не знаючи за що, то й ненавидить так само. Тим і Коріолян не дбає, чи воно його любить, чи ні. Видно, що добре знає мужицьку вдачу, і з благородним недбальством виявлює себе ясно.

Первий отаман. Коли-б йому було байдуже, чи вони його люблять, чи ні, він би й не вважав на них, і не робив би народови ні добра, ні зла; а то він так допевняєть ся в них ненависти, що вони не здоліють і вдовольнити його, і все так робить, що-б знали, який він їм противник. Ну, а дратувати людей, що-б вони лютували та ремствували, се таке-ж нехороше діло, як ненавидна йому лестивість та впаданнє перед ними.

Другий отаман. Прислужив ся своєму краю велико. Пійшов у гору не такими легкими сходами, як ті, котрі вмiли тільки ласкавенько розмовляти з поспільством та шапкувати, і нічим більш не заслужили в нього поваги і поголоски. Ні, він так укоренив свою славу в очах народу, а свої подвиги в їх серцях, що коли-б їх язики мовчали і не виявлювали так голосно, дак се була-б невдячна наруга з него. Пускати иньшу поголоску, се було-б злоріченнє, і воно, завдаючи само собі брехні, викликало б на себе докір і караннє в кожного, хто слухав би.

Первий отаман. Нічого й казати, достойний чоловік. Дорогу! Ось вони йдуть.

Яса. Входять, з лікторами по перед себе, Коміній, консуль; Мененій, Коріолян, многи иньші сенатори, Сициній і Брут. Сенатори сїдають по своїх лавицях. Трибуни також сїдають біля них.

Мененій.

Ми вже декретували справу Вольсків,
І Тита Ларція у Рим вертаєм.
Тепер найголовнійше діло наше —
Надгородити благородну службу
Того, хто так стояв за край свій рідний.
Отсе-ж зволїте, високоповажні
Старійшини, так як того бажає
Наш консуль і гетьман побідоносний,
Нехай він сам хоть коротко з'ясує
Дїла Кай Марція Коріоляна,
Котрого дякувать ми тут зібрались
І честію вінчати по заслужї.

Первий сенатор.

Віщай, Коміній, благородний пане,
І не скорочуй повісти своєї.
Аби снаги у государства стало,
Готові ми надгородить героя.
А вас, громадські мужі, просим слухать,
І з ласки вашої поспільству радить
Згодити ся на те, що постановим.

Сициній.

Закликано сюди нас трактувати
Про діло любе нам, і ми готові
Звеличити, хто нас ізвів до купи.

Брут.

Були-б ми ще раднїйші се вчинити,
Коли-б він висше цїнував поспільство,
Нїж се являв і досї.

Мененій.

От вже й не до ладу!

Мовчав би лучче ти собі, та й годї.
Чи не зволиш Комінїя послухать?

Б р у т.

З охотою; та тільки більш до ладу
Я натякнув, ніж ти мене наставив.

М е н е н і й.

Поспільство ваше любить наш воїтель,
Та тільки-ж бо сього не допевняйтесь,
Що-б він і спав у купі із поспільством.
Ну говори-ж, Комінїй благородний.

(Коріолян устає і хоче вийти).

Нї, нї, зостань ся.

К о м і н і й.

Сядь, Коріоляне,

І не сором ся слухати оповість
Про те, що ти звершив великодушно.

К о р і о л я н.

Нї, високоповажне паньство, лучче
Мені і знов залічувати рани,
Нїж слухати, як я на них здобув ся.

Б р у т.

Добродію, зосьмілюсь уповати,
Що з лавиці піднявсь не через мене.

К о р і о л я н.

Нї, нї, добродію, та тільки часто
Стояв я під мечем, тїкав од слова.
Ти не лестиш мені, то й не вражаєш.
А ваш народ люблю я по заслугі.

М е н е н і й.

Прошу-ж сїдати.

К о р і о л я н.

Нї, скорійш згоджу ся,
Що-б хто мені в головці ськав на сонці,
Як протрубили битву, ніж сидїти
Та слухати надмірні перехвали. ³⁰) (Виходить).

Мененій.

Громадські мужі, як же він лестив би
Тим купам мотлоху (що серед него
Один із тисячі удасть ся добрий),
Коли, ви бачите, він лучче тіло
Усе одважить у бою для слави,
Нїж ухо для хвали! Коміній, далій.

Коміній.

Де взяти голосу менї такого,
Що-б подвиги Коріоляна славить?...
Хоробрість, кажуть, висша добродїтель,
І висше всїх величній муж хоробрий.
Коли се правда, то Коріоляну
Не має рівного у всїй вселенній.
Ще мав він тільки лїт шіснацять з роду,
Як підступив під Рим Тарквін із військом,
І вже тоді усїх він переважив.
Диктатор наш тодішній знаменитий,
Котрого я хвалив не нахвалив ся-б,
Вбачав, як він, з дївочим підборідем,
Перед собою гнав усаті губи;
Як він когось переступив ногою
І боронив, аж покіль трьох подужав.
Ступив ся далі він з самим Тарквіном,
І впав Тарквін, бючи ся, на колїно.
Ще він би міг жінок на сценї грати,³¹⁾
А вже як муж прославив ся у полі,
І голову ввінчав вінком дубовим.
Оттак змужнівши у лїтах хлопячих,
Він ріс, як море, і сімнацять битов
Мечі криваві перед ним схилило.
А що звершив при гордій Коріолї
І потім сам у коріольських мурах,
Сього не в моготу менї з'яснити.
Він на бігу спинив собою військо,
І дивно страх його звернув на жарти.

Як гич під кораблем на морі тоне,
Що повен парус вітер надуває,
Так никло перед ним вороже військо.
Своїм мечем усюди смерть він с'яв,
І весь кривавий улетів у мури,
Один вломивсь у смертяні ворота,
Розмалював їх долею страшною,
Пробивсь назад із пекла без підмоги
І мов комета, обгорнувшись жахом,
Влетів ізнов у брами коріольські.
Усе його, як чує віще ухо
Далекий гук і стогни тулумбасів.
Тоді вкресив ослабле тіло духом,
І полетів на инше бойовище.
Димуючи горячою кривцею,
Вихрує він серед людської жизнї,
Що мов вона його судьбова здобич.
І докіль ми своїми не назвали
І города, і поля, не віддихав.

М е н е н ї й.

Достойний муж!

Первий сенатор.

І саме тільки в міру

Гонорів тих, що ми йому готовим.

К о м і н ї й.

Він здобич нашу відопхнув од себе;
На всі скарби так як на грязь дивив ся,
І взяв таке, що дарував би й скнара.
Він сам себе надгородив ділами,
Веселячись, що зміг їх довершити.

М е н е н ї й.

Отсе воно, справдішне благородство! —
Просіть його перед сенат явитись.

Первий сенатор.

Кликніть до нас Коріоляна.

О т а м а н.

Ось він!

Вертаєть ся Коріолян.

М е н е н і й.

Радіючи, Коріоляне славний,
Тебе сенат у консулі йменує.

К о р і о л я н.

Вся жизнь моя йому на службу буде.

М е н е н і й.

Тепер іди поговори з народом.

К о р і о л я н.

Благаю вас, дозвольте перескочить

Мені сей звичай: бо я не здолію

Надіти вретиче, стояти голим

І ранами моїми їх благати,

На консульство мені голосувати.

Зволіть мене від сього слобонити.

С и ц и н і й.

Добродію, народ свій голос має

І нехтувать звичаєм не дозволить.

М е н е н і й.

Не сердь його, уваж народній звичай,

Зроби по предківськи, прошу, благаю,

Прийми своє достоїнство по формі.

К о р і о л я н.

Се роль така, що мужу червоніти.

Годилось би одняти се у черні.

Б р у т.

Чи чуєте?

К о р і о л я н.

Хвалитись перед ними:

Зробив я те і те... і давні рани,

Котрі-б ховати був раднійший,

Показувать, неначе я здобув їх,

Аби людське дихання закупити...

М е н е н і й.

Не становись бо опір! Ви, трибуни,
Реконмендуєм вам наш добрий задум,
А консулю достойному бажаєм
Усяких радощів і почестий до віку.

С е н а т о р и.

Усяких радощів Коріоляну!

(Труби. Виходять сенатори).

Б р у т.

От бач, який він буде до народу.

С и ц и н і й.

Коли-б вони постерегли! Він буде
Просити їх гордуючи, мов просить
Такого в них, що конче дати мусять.

Б р у т.

Ходім, розкажем їм, що тут робилось.
Я знаю, що вони чекають нас на ринку. (Виходять).

Сцена третя.

Тамже. Ринок.

Входить дехто з міщан.

Первий міщанин. Одно слово; коли
він бажатиме наших голосів, ми не можемо
йому відмовити.

Другий міщанин. Можемо, добродію,
як схочемо.

Третій міщанин. Ми-то маємо на се
право, тільки-ж бо се таке право, що не маємо
права так зробити. Адже коли він покаже нам
свої рани та розкаже про свої подвиги, то нам
доведеть ся всунути свої язики в ті рани і го-
ворити за них. Отсе-ж розкаже нам про свої

діла великодушні, то нам також треба буде виявити йому наше великодушне признання. Невдячність дивоглядна, і коли народ був би невдячний, то був би він народ дивоглядний, а ми, будши його членами, зробились би членами дивоглядами.

Первий міщанин. А що-б нас не вважали такими, не треба багацько.³²⁾ Адже як ми встали були за хлїб, не злякав ся він звелічати нас многоголовою гидрою.

Третій міщанин. І не один він так узивав нас, та й не за те, що инший з нас чорноголовий, инший русявий, той рудий, а той лисий, а за те, що в нас розум не однакої масти. І справді я думаю, що коли-б усі наші розуми та вийшли з одного черепа, вони полетїли-б на восток, на захід, на північ і на полудне, і згода їх про одну дорогу була-б тільки в тому, що вони заразом були-б на всіх пунктах компаса.

Другий міщанин. Ти так думаєш? Якою-ж дорогою, по твому, полетїв би мій розум?

Третій міщанин. Ну, твій не вибрав ся-б так хутко: бо його міцно загнано в макотиру. А коли-б вибравсь, то як раз полетїв би на полудне.

Другий міщанин. Чого-ж на полудне?

Третій міщанин. Що-б зникнути в тумані. Там три чверті його взялись би отруйними росами, а четверта, посовістившись, вернулась би, що-б допомгти тобі знайти жінку.

Другий міщанин. Ти ніколи не обійдеш ся без жартів. Ну, добре, добре.

Третій міщанин. Так ви надумались дати ваші голоси? Та про се байдуже. Більша

часть дає. Я вам скажу, коли-б він прихилився до поспільства, не було-б чоловіка достойнішого. (Входять Коріолян та Мененій). Ось і він сам, в смирній одежі. Помічайте його поставу. Та не стіймо всі у купі, а проходьмо, там де він стоїть, по одинцю, по двов і по тров. Нехай просить у роздріб, то кожен з нас матиме свою честь, даючи йому свій голос власним язиком. Отсе-ж ідіте за мною, то я дам лад, як іти поуз його.

У сї. Гаразд, гаразд. (Виходять).

Мененій.

Нї, нї, добродію. Та се річ знана.

Найдостойніші люде так чинили.

Коріолян.

Що-ж тут казати?... „Друже мій, благаю“...

Геть к бісу! Не здолію так ламати.

Собі язик... „Добродію, споглянь лиш...

Ось рани... я здобув на службі краю,

Як декотрі із наших утікали

Від лускоту своїх же тулумбасів“...

Мененій.

Ой Боже! нї, такого не розкажуй!

Кажи таке, що-б нагадать про себе.

Коріолян.

Про себе нагадать? Що б чорт узяв їх!

Нехай вони про мене всі забудуть,

Як про добро, що їм жерці товкмачать.

Мененій.

Ти зопсуєш усе. Пійду від тебе.

Благаю, говори до них ласкаво. (Відходить).

Входять два міщане.

Коріолян.

Скажи, що-б повмивали перше пики,

Та що-б роти собі пополоскали. —

А, ось двойко! Панове, ви вже певно
Довідались, чого стою я тут.

Первий міщанин.

Та знаємо-ж, добродію. А що-ж се
Тебе примусило?

Коріолян.

Мої заслуги.

Другий міщанин.

Твої заслуги?

Коріолян.

Певно не бажання.

Первий міщанин.

Як се? Ти не бажав сього ніколи?

Коріолян.

Ні, пане, не бажав я ще ніколи
У вбогого прохати милостині.

Первий міщанин.

Не забувай, що даючи що-небудь,
Вповаємо одержати й від тебе.

Коріолян.

Скажи-ж мені, що консульство коштує?

Первий міщанин.

Коштує просьби, приятної просьби.

Коріолян.

Приятної! Прошу-ж тебе, мій пане,
Даруй мені його. Я й рани показав би
На самоті. Добродію, твій голос!
Що скажеш?

Другий міщанин.

Дам, мій пане благородний.

Коріолян.

Ну, сторгувались. Випрохав я пару
Достойних голосів. Я вже одержав
Од вас двоїх мізерне подавання.
Прощайте-ж.

Первий міщанин.

Пре-чудне щось він провадить.

Другий міщанин.

Коли-б ізнов давати... Ну, та що вже?

(Виходять два міщане).

Входять два иньші міщане.

Коріолян. Ну, прошу вас, коли се йде в одну ноту з вашими голосами, нехай я буду консульом. Бачте, я надїв звичаву одежу.

Третій міщанин. Заслужив вси благородно дяку в свого краю, та й не заслужив благородно.

Коріолян. Що се за загадка?

Третій міщанин. Ти був бичем для ворогів його; ти був різкою для його друзів. Не любив вси ніколи простого народу.

Коріолян. Тим ви мусите ще більш уважати мене за добродітельного, що я не був простим у моїй любови. Я буду, добродію, лестити мойому побратимови, народови, що-б здобутись у нього на луччий задум про мене: тільки так підійдеш йому під ласку. Він такий премудрий, що моя шапка йому любійша від мого серця; то я вчитимусь, як під його підходити киванням голови, і вироблятиму перед ним усякі вихиласи. Се, добродію, значить, перейматиму причаровування в де-яких популярників, і вдовольню всіх до схочу. То-ж то й благаю вас, зволіте на моє консулювання.

Четвертий міщанин. Сподіваємось, що будеш нашим приятелем, тим і даємо тобі наші голоси від щирого серця.

Третій міщанин. Здобув вси багацько ран за нашу країну.

Коріолян. То я твого знаття не скрип-
лятому й показуваннем. Вельми високо ціную
ваші голоси; тим і не турбую вас більше.

Обидва. Нехай боги посилають тобі ра-
дощі, добродію, — від серця. (Відходять).

Коріолян.

О любі голоси!...

Вже лучче вмерти чи голодувати.
А ніж випрошувати, що ми перше
Запрацювали. Що-ж мені стояти
У сій-ось вовчій тозі та благати
Про непотрібні голоси якогось
Харка чи Дороша, що мимойтимає?
Еге, бо так велить чинити звичай.
А як ми звичаю у всім покірні,
То й пил старий ніколи не змітаєсь,
І блудів накопичують ся гори,
Що й правду нам на віки закривають!
Як так мені хиляться, дурнем бути,
Нехай і честь і сан високий візьме
Такий, котрому по нутру плюгавство...
Та вже пройшов я через половину,
То видержу як небудь і другу.

Входять ще три міщане.

Ось голоси іще! —

Давайте голоси. За них я бив ся;
За них я чатував; за них два рази
Дванацять ран одержав, трицять шість
Баталій бачив, і зробив премного
Великих і маленьких дїл. Давайте ж,
Давайте голоси. Я справді хочу
Консулювати.

П'ятий міщанин. Він подвизав ся бла-
городно, і ні один чесний чоловік не відмовить
йому голосу.

Шестий міщанин. Ну, так і нехай консулює. Даруйте йому боги радощі і зробіте його другом народу.

Усі.

Амінь, амінь.³³)

Бувай щаслив, наш консуль благородний!

(Виходять міщане).

Коріолян.

Достойні голоси!

Вертають ся Мененій із Брутом та Сицинієм.

Мененій.

Ти вистояв по припису, трибуни

Об'являть голоси тобі народні.

Тепер надінь свою одержу значню,

Та йди в сенат.

Коріолян.

То вже воно скінчилось?

Сициній.

Ти виповнив уже прохальний звичай.

Народ згодив ся, і його зазвали,

Що-б консульом тебе проголосити.

Коріолян.

Де-ж? у сенаті?

Сициній.

Там, Коріоляне.

Коріолян.

Тепер сю одіж скинути я можу?

Сициній.

О, можеш, пане!

Коріолян.

Так скину зараз і, собою ставши,

Явлюсь в сенат.

Мененій.

Іду з тобою. Ви також із нами?

Брут.

Ми ще ждемо народу.

Сициній.

Ну, прощайте. —

(Виходять Коріолян та Мененій).

Добивсь таки, і по очах здасть ся,
Радіє вельми.

Брут.

З гордим серцем смирну
Носив він одіж. Се народу скажеш?

Входять міщане.

Сициній.

Ну, що, панове? вибрали собі ви пана?

Первий міщанин.

Так, голоси дали йому, сподарю.

Брут.

Нехай боги його достойним зроблять.

Другий міщанин.

Амінь, сподарю. Тільки, по дурному
Мойому розуму, він з нас сьміяв ся,
Як голосів прохав у нас для себе.³⁴⁾

Третій міщанин.

Да й так таки, що глузував із нас.

Первий міщанин.

Нї, се така у нього вдача. Де-ж бак!

Другий міщанин.

Та хто ж із нас, опріч тебе, не скаже,

Що він знущавсь із нас? Йому-б годилось

Знаки заслуги, рани показати,

Що він здобув ся служачи отчизні.

Сицицій.

І певно-ж він показував вам рани?

Усі.

Та нї-ж бо, нї, нїхто їх і не бачив.

Третій міщанин.

Він тільки каже: „Ось я маю рани,

На самотї то може й показав би“.

А потім став отак нам шапкувати:
„Я хочу бути консульом“, мовляв нам,
„Та стародавній звичай не пускає
Без ваших голосів, то подавайте-ж“.
А як дали, пробовкнув: „Ну, спасибі
За ваші голоси... спасибі.., любі вельми...
Тепер їх маю.. ні про що нам більше“...
Хиба-ж се не наруга?

Сициній.

Се ви чули

І чуючи були такі блаженські,
Що й голоси дали?

Брут.

Було-б казати,

Як ми навчили вас: що і без власти,
Ще будши п'бспільним слугою краю,
Він був вам ворогом, і озивав ся
Проти тих вольностей і прівілеїв,
Що посполита річ вам дарувала;
А ставши зверхником, мовляв, і будши
Таким-же злющим, зробить він що схоче,
І вашими-ж побе вас голосами.
То вам було-б у його вимагати,
Що хоч його заслуги і не нижчі того,
Чого він допевняв ся, тільки-ж мусить
З своєї вдячливої вдачі дбати
Про те, що ваші голоси дали ви
Не дармо, а що-б з ворога лихого
Приятелем його своїм зробити,
І що-б він був до вас прихильним паном.

Сициній.

Коли-б ви, як вас учено, сказали,
То ви-б його за серце вколували
І, що у нього на душі, відкрили.
Тоді-б або яку обіцянку ласкаву
У нього вирвали-б, щоб при нагоді,

Як трапилась би справа, пригадати,
Або-ж стрівожили його понуру вдачу,
Що примусу не переносять з роду,
І злість його гарненько розбісивши,
Ви не дали-б йому консулювати.

Б р у т.

Та-ж ви постерегли, що і під нужду,
Як вашої запобігав він ласки,
Він кепкував із вас і насміхав ся.
А що-ж зневага ся із вами зробить,
Як матиме він силу вас крушити?
Чи серця в вас чортма у тілї зовсім,
Чи ваші язики на те в вас тільки,
Що-б зверхністю ума поневіряти?

С и ц и н і й.

Хто в вас прохав, тому ви одмовляли,
А ось не просить, глумить ся над вами,
І — на тобі, бери без договору!

Т р е т і й м і щ а н и н.

Ще він не втверджений, іще нам можна
Його й зректись.

Д р у г и й м і щ а н и н.

І зречемось. У мене буде

Пять сотень голосів єдиностайних.

П е р в и й м і щ а н и н.

А в мене в двоє, крім їх підсусідків.

Б р у т.

Ідїте-ж зараз та кажіте нашим,
Що консуля поставлено такого,
Що всі їх вольности у них одніме
І дасть їм права стільки, як собакам.
Собак держять для гавкання по дворах,
Собак і бють за гавканнє частенько.³⁵⁾

С и ц и н і й.

Нехай же їх скликають в чорву раду,
Та й знехтуйте дурний свій вибір зараз.

Пригадуйте, яка пиха у нього,
Як він ненавидить поспільство наше,
Як зневажав свою одежу смирну,
Як просючи із вас же насьміяв ся.
Скажіть, що ви, його заслуги знавши,
Не вважили, яким він робом ходить,
І байдуже, яким важким він духом
На все поспільство і простоту дише.

Б р у т.

Зверніть вину на нас, своїх трибунів.
Що ми нічого не схотіли слухать,
І в вас його вибору домагались.

С и ц и н і й.

Скажіть, що се не ви його обрали:
А підневільність нам, громадським мужам;
Що ви, мовляв, на те вважали тільки,
Аби обрять, а не на те, що-б добре
Обрять, і нехотя зголосували
Його у консулі. На нас зверніте.

Б р у т.

Не жалуйте нас і скажіть, що ми вам
Усе товкмачили про те, як рано
Почав служити він своєму краю,
Як довго він служив, і від якого
Коліна він походить, — з Марціянів,
З котрих і Нумин внук пійшов, Марк Анкус,
Що царював після Гостіля Туля.
З того-ж, мовляв, коліна був і Публій,
І Квінт, що провели найлуччу воду,
І Цензорін, любимець черні
(Цензорував він двічі по два годи,
За те і прізвище таке), і той був
Його прапрадід.³⁶⁾

С и ц и н і й.

Тим же то кажіте,
Вважаючи на рід його великий

І на його заслуги многоважні,
Ми вам його горячо поручали.
Та ви, розваживши його учинки
І давній рід його на добрих шалях,
Побачили, що він — ваш лютий ворог,
Тим і знесли свій необачний вибір.

Б р у т.

На те найбільш вам налягати треба,
Що ви його ніколи не обрали-б,
Коли-б ми вас не змусили до того.
А потім голоси перелічивши,
Ідіте в Капітоль.

М і щ а н е.

Так, так, се правда.

Ми каємось усі, таки й усі ми,
Що вибрали його. (Виходять міщане).

Б р у т.

Нехай буяють!

Нам лучче зараз бунт забунтувати,
Нїж ждати, що-б страшне із сього вийшло.
Коли відмова ся, що й мусить бути,
Його здосадує і розлютує,
Ми виглядим собі щасливу хвилю.

С и ц и н і й.

Ходїмо-ж в Капітоль, покіль не ринув
Туди народ. Тодї воно так здасть ся,
Що се він сам бунтуєть ся, не з наших
Підцьковин, та воно так трохи й справді.

(Виходять).

АКТ ТРЕТІЙ.

Сцена перва.

Тамже. Улиця.

Сурмять суремки. Входять Коріолян, Мененій, Коміній,
Тит Ларцій, сенатори та патриції.

Коріолян.

Так Тул Авфід ізнов дереть ся в гору?

Ларцій.

Він дравсь, мій пане; тим ми й поспішили
Зійтись на мир.

Коріолян.

То Вольски знов, як перше,
Стоять готові, тільки визирають
Случаю доброго на нас ударить?

Ларцій.

Нї, пане консуле, вони вже хирні,
І ми навряд уже коли побачим,
Як вольскі корогви у полі мають.

Коріолян.

А бачив ти Авфіда?

Ларцій.

Він одержав

Од мене лист залізний і прибувши
До мене, проклинав страшенно Вольсків,

Що город нам так підло уступили.
Тепер він в Анціюм переселив ся.

Коріолян.

Чи згадував про мене?

Ларцій.

Так, мій пане.

Коріолян.

Що-ж він казав?

Ларцій.

Казав про те найбільше,

Як часто меч його з твоїм стрічав ся,

Як він ненавидить тебе: нікого

Нема і в світі злішого до тебе.

Він заложив би всі свої маєтки,

Хоть би й не мав надії на їх викуп,

Що-б побідителем твоїм назватись.

Коріолян.

Так в Анціюм тепер він перебрав ся?

Хотів би я і там його спіткати,

Що-б насміятись із його завзяття. (До Ларція).

Вітаємо-ж тебе в домівці...

(Входять Сициній та Брут).

Дивись: ото ідуть сюди трибуни.

Се язики ротів мужицьких. Я гидую

До нестерпу дурним їх величаннем

Свою властю.

Сициній.

Стій, ані ногою!

Коріолян.

Га! що се таке?

Брут.

Для тебе дальше буде небезпечно.

Коріолян.

Що се за переміна?

Мененій.

Що там сталось?

Коміній.

Хиба він не пройшов і в нас і в черні?

Брут.

Коміне, ні.

Коріолян.

Так то була дівтора?

Вона давала голоси?

Сенатори.

Трибуни,

Дорогу! він на ринок піде зараз.

Брут.

Народ лютує, сердить ся на нього.

Сициній.

Стій, бо повстане все.

Коріолян.

От ваше стадо! —

Їм право голосу давати, дурням,

Що подають і зараз відіймають! —

Що-ж ваш уряд? Ви язики мужицькі;

Чому-ж не правите мужицькими зубами?

Се чи не ви їх так і збунтували?

Мененій.

Спокій ся, друже, о, спокій ся!

Коріолян.

Се наперед уковно; се змова

На нас патриційв, що-б нас зігнути.

Удасть ся їм, тоді живіть з такими,

Що правити громадою не вміють,

І підлягати вміючим не хочуть.

Брут.

Не змова се. Народ кричить на тебе,

Що ти з пихи гордуєш всім поспільством.

Недавно ще, як хліб йому давали

Без плати, ти проти сього озвав ся.

Ти лаяв тих, що за народ прохали,

Взивав підлизами та лестниками,
Патрициїв лихими ворогами.³⁷⁾

Коріолян.

Та се-ж була річ знана.

Брут.

Нї, не всім їм.

Коріолян.

Дак ти тепер їм об'явив?

Брут.

Я? я-б то?

Комінїй.

Ти вельми здатен до такої справи.

Брут.

Я здатен хоч на те, що б вас навчитп.

Коріолян.

Чого-ж менї тепер консулювати?

Клянусь отими хмарами, дай тільки

Менї до тебе знизитись, то зараз

Зроблюсь твоїм товаришем трибуном.

Сицинїй.

Ти надто виставляєш те, що бурить

Народ. Коли пройти туди бажаєш,

Куди надумавсь, то питай дороги,

З котрої збивсь, із лекшим трохи духом:

А то нї консуля ти не заслужиш,

Анї ярма трибунського із Брутом.

Мененїй.

Спокійтесь бо!

Комінїй.

Народ обманено... Як!

Таке вхідство Римови не личить.

І оттаку терпить Коріоляну

Наругу за дїла великодушні?

Коріолян.

Менї про хлїб нагадувати сьміють!

Так, я казав, і знов скажу те-ж саме.

Мененій.

Ні, не тепер.

Первий сенатор.

Не під таку мінуту.

Коріолян.

Тепер, як я живу, тепер. Шановні
Мої ви друзі, вибачайте...

А мотлох сей вонючий та зрадливий

Нехай се знає, що я щиросердний,
І сам себе в моїм побачить слові.

Я знов кажу: що ми їм потураєм,

То тільки сим кукіль розводим бунту,
Безстидства та завзяття. Бо самі-ж ми
Посіяли його, самі й кохаєм.

А чим? тим, що рівняєм їх із нами,

Поважним станом, що ні добродітель,

Ні власть у нас во вік не оскудїв,

Опріч того, що подали ми нищим.

Мененій.

Ну, добре-ж, тільки годї.

Сенатори.

Годї, годї!

Коріолян.

Як! годї? Ні! Як я за рідну землю

Кров проливав і не боявсь нікого,

Так і слова чеканити я буду,

Докіль снаги, против отсих паршивих,

Що ми гидуємо об них торкнутись,

І все те робимо, що-б заразитись.

Брут.

Говориш так ти про народ, неначе

Ти бог, що-б за гріхи його карати,

А не людина із її гріхами.

Сициній.

Ми добре зробимо, оповістивши

Про се.

М е н е н і й.

Як! про слова в такім запалі?

К о р і о л я н.

В запалі! Ні, коли-б я був тихенький,
Як о півночі сон, клянусь Зевесом,
Я-б і тоді так думав.

С и ц и н і й.

Отся думка

Лишиться мусить як замкнута трута,
Щоб не затроювати иньших.

К о р і о л я н.

Мусить?

Чи чуєте сього Трітона над ковблями? ³⁸⁾
Чи вважили, як властно рік він „мусить“?

К о м і н і й.

Се їх звичайна мова.

К о р і о л я н.

„Мусить“!

О добрі, необачні ви панове,
Сенатори поважні та безпечні!
Як гидрі ви дозволили обрати
Отамана, що, будши тільки рогом
Та ревом звіря, отсим своїм „мусить“
Рече, що спустить вашу річку в багна.
І ложе річки вашої присвоїть?
Коли він так могутній, нахилітесь;
Коли-ж у вас ще сила, схаменіться!
Є в голові в вас царь — не спочивайте;
Нема — із мотлохом рядком сїдайте.
Ви плєбс, коли вони сенаторують:
Вони-ж бо й всть нічим од вас не нижчі,
Бо переважають вас голосами.
Вони самі собі становлять старших,
Та ще таких, як сей, що оглашає
Те своє „мусить“, оте хамське „мусить“,
Против такої лавиці, що в Греків

Не супилась ніколи поважнійша.
Клянусь самим Зевесом, се ганьбує
І консульство. Душа моя сумує:
Бо знає, що між двох властей однаких
Втискаєть ся усобиця кривава,
І їх обох одну другою губить.

Коміній.

Ну, годї вже, ходїмо всі на ринок.

Коріолян.

Хто-б то не був, що нам тоді пораяв
Давати хлїб скарбовий черні gratis,
Як їноді робили се і Греки —

Мененій.

Та годї-ж бо про се вже споминати!

Коріолян.

Хоть там поспільство більше власти мало, —
Я вам кажу, ми згодували буйство
Руїну краю.

Брут.

І народ захоче

Того обрати, хто таке провадить?

Коріолян.

Послухайте моїх резонів, братте:
В них більш ваги, ніж в голосах мужичих.
Народ се знає, що ми не в відплату
Давали хлїб: бо знає дуже добре,
Що він сього не заслужив ділами.
Як на війну ми кликали поспільство,
На ту війну, що край за пуп хапала,
Воно не вийшло навіть за ворота.
Ся послуга не варта хлїба gratis.
А стоячи у полі, бунтувалосьь,
І мужество являло тільки в бунтах:
За се також не личить похваляти.
А що сенат бувало винуватить
Химерними своїми клеветами,

То се чудна причина до відплати.
Та ще побачите, як переварить
Слїпа ся купа ввічливість сената:
Нехай ще вирече, і певно ось як:
„Ми допевнялись; нас далеко більше;
Злякавшись нас, вволили нашу волю“.
Так ми свою впослїджуємо постать,
І наше дбаннє їм здаєть ся страхом.
Колись воно в сенат відчинить двері,
І ворона орлів клювати будуть.

М е н е н ї й.

Ну, буде вже, ходїм.

Б р у т.

І надто буде.

К о р і о л я н.

Нї, ще не все. Візьміте закінчаннє,
І що воно правдиве, я клянусь
Усїм сьвятим і на землі й на небі. —
Ся власть двояка, де одні по правді
Впослїджують і зневажають хлопство,
А другі, без розсудку і резону,
Ненавидять і оскорбляють панство;
Де рід високий, дигнітарство, розум,
Без голосу многоголосих дурнів,
Не можуть радить, нї декретувати, --
Ся власть двояка змусить нас забути,
Що на потребу нам, і дасть дорогу
Безладньому, шкодливому недбальству.
Перепинивши так собі все добре,
Не зможете ви доброго чинити.
Тим вас благаю, вас, не боязливих,
А надто вже дбайливих та обачних,
Що любите більш основні звичаї,
Нїж боїтесь якої в них одміни;
Що висше ставите літа короткі
У благородних подвигах над довгі;

Що волите й страшні прийняти лїки,
Коли без них надїйде смерть видима, —
О, вирвіть той язик гиястий в чернї!
Нехай солодкої не лиже трути.

Збезчещенне калїчить вам розсудок,
І не дає з'єдночити ся царству.

Нема в вас сили що зробити добре,
Бо вас лихе раз по раз контролює.

Б р у т.

Доволї він сказав.

С и ц и н ґ ї й.

Се зрада,

І одвічатиме він яко зрадник.

К о р і о л я н.

Нехай тебе побє моя погорда!

Про що сї лисиї трибуни чернї?

Підвладня їм, вона не хоче знати

І лавиці найвисшої в сенатї.

Їх вибрано колись під бунт крївавий,

Як сила брала гору в нас, не право.

Тепер час луччий; будь же право правом,

А силу їх повержемо на землю.

Б р у т.

Се явна зрада.

С и ц и н ґ ї й.

І він консуль? Ні!

Б р у т.

Еділї, гов! Візміть його під стражу. (Входить еділї).

С и ц и н ґ ї й.

Іди, скликай народ. (Виходить еділї).

В і м я н а р о д у

Беру тебе, зрадливого витворцю

І ворога громадського порядку.

Смирись, я поведу тебе до суду.³⁹⁾

К о р і о л я н.

Старий ти цапе, геть від мене!

Сенатори.

Ми не дамо його.

Коміній.

Геть, старичино!

Коріолян.

Гляди, гниляк, що-б я не витряс з риззя
Твоїх костей.⁴⁰⁾

Сициній.

Гей, гвалт! сюди, міщане!

Входить еділь із иншим і купа міщан.

Мененій.

Шануйте більш один одного, браттє!

Сициній.

Ось той, хто хоче в вас одняти волю.

Брут.

Беріть його, еділі.

Міщане.

Смерть ледащу!

Смерть, смерть йому! До зброї! зброї! зброї!

(Усі тиснуть ся коло Коріоляна).

Другий сенатор.

Трибуни! о патриції! міщане!

Сициній, Бруте, гов! Коріоляне!

Міщане.

Гей, стійте, стійте! годї! стійте! годї!

Мененій.

Ой, що-ж се буде?... Ой, аж дух, заперло!

Ой лихо!... Рветь ся голос... Ви, трибуни,

Ви до народу... О Коріоляне!

Спокій ся бо... Скажи їм ти, Сицивій...

Сициній.

Мовчіть! Послухайте, що я скажу вам.

Міщане.

Послухаймо трибуна! тихо! годї!

Кажі, кажі, кажі!

Сициній.

Отсе вже буде

Кінець всім вашим вольностям: бо Марцій,
Що вибрали ви консульом, задумав
Усе у вас повіднімати.

Мененій.

Фі, фі, фі!

Та се-ж ти більш розпалюєш, ніж гасиш.

Сенатори.

Руйнуєш місто, до землі руйнуєш.

Сициній.

А місто що таке, як не міщане?

Міщане.

Так, місто, город, се народ, міщане.

Брут.

А нас поставили усі міщане
Своїми старшими.

Міщане.

І старшинуйте.

Мененій.

Здаєть ся, так і буде.

Коміній.

Ви сим робом

Зрівняєте з землею город; ви верхами
Засиплете долівку; ви до тла
Все збурите, що розріжняє стани,
І буде все руїна.

Сициній.

Смерть за зраду!

Брут.

Або тепер за нашу власть постіймо,
Або пиши пропало. Ми ясуєм
Імям народу й нашого уряду,
Що Марцій заслужив каранне смертю.

С и ц и н і й.

Беріть його, ведіте на Тарпейську скелю,
І скиньте головою сторч, на гибель! ⁴¹⁾

Б р у т.

Вхопіть його, еділі.

М і щ а н е.

Здай ся, Каю!

М е н е н і й.

Одно, благаю вас, трибуни, тільки
Одно слівце сказати дайте!

Е ді л и.

Ц и т ь т е !

М е н е н і й.

Бувайте-ж тим, чим ви себе з'явили,
Справдешніми приятелями краю,
І знайте міру в тім, що ви хотіли
Зробити так завзято.

Б р у т.

Ні, мій пане,

Твої холодні та розумні ліки
В страшній сій болісти нам будуть трута. —
Беріть його, ведіть на скелю зараз.

К о р і о л я н.

О, ні! я тут умру. (Виймає меч).

М і ж в а с д е - н е х т о

Вбачав мене, як воював я в полі.
Нехай тепер попробує, що бачив.

М е н е н і й.

Сховай меч! Трибуни, на хвилину...

Б р у т.

Беріть його.

М е н е н і й.

Рятуймо Марція, рятуймо!
Всі благородні, молоді і старші!

Міщане.

Смерть, смерть йому!

(Замішка. Трибунів, еділів і поспільство відперто ⁴²).

Мененій.

Йди до дому, йди звідсіль до дому,
А то пропало все!

Другий сенатор.

Йди!

Коріолян.

Ні, стіймо!

У нас і ворогів і друзів рівно.

Мененій.

Невже-ж до сього дійде?

Первий сенатор.

О боги, спасіте!

Прошу тебе, йди до дому, дай нам
Поправить справу.

Мененій.

Се-ж і наша рана.

Ти сам її не перевяжеш. Дай нам
Тебе вблагати.

Коміній.

О ходімо!

Коріолян.

Хотів би я, що-б варвари були се...

Вони бо й в, хоть і родились в Римі...

Що-б не Римляне се були... та й справді,

Хоть наплодились тут, під Капітолем,

Се не Римляне!...

Мененій.

Геть бо звідси! годі

Звіряти чесний гнів свій язикови.

Колись ми візьмемо своє.

Коріолян.

У полі

Я вклав би із півсотні їх.

М е н е н і й.

Я й сам бп

Узяв на себе хоробрійших пару,
Хоть би обох трибунів.

К о м і н і й.

Тут же й лґків

Нам не збагнути. Тут хоробрість стане
За безум, де паде ціла будова.

Зійдїть відсґль, поки вернулась ярость ;
А вернетъ ся, то мов та річка бурна,
Що перегачена, прорве й загату,
Котра її впинила на часину.

М е н е н і й.

Благаю, геть ! Попробую ще раз я,
Чи мій старенький розум має силу
У невеличкій купі.⁴³⁾ Треба якось
Нам залатати, хоть і иншим цьвітом.

К о м і н і й.

Ходїмо вже, ходїмо.

(Виходять Коріолян, Коміній і инші).

П е р в и й п а т р и ц и й.

Сей чоловік згубив свою фортуна.

М е н е н і й.

Він надто благородний, не по сьвіту.
Не став би він лестити і Нептуну
Задля його тризубця, нї Зевесу
Задля його громів. У нього серце
Все на устах. Що викусть ся в серці,
Те вилїтає з уст. Він забуває
І слово „смерть“, як запалає духом.

Г о л о с и з з а с ц е н и.

Тепер робота буде всїм нам добра !

П е р в и й с е н а т о р.

О, лучче-б їм у себе дома спати !

Мененій.

О, лучче-б їм у Тибрі всім лежати! —
І чом йому-б не бути лагіднійшим?

Вертають ся Брут та Сициній з купою чергї.

Сициній.

Де той змиюка, що хотїв пожерти
Увесь народ, і всім самому бути?

Мененій.

Достойні трибуни...

Сициній.

Нї, він буде

Летїти сторчака з Тарпейського урвища.
Він став напроти права опір; отже
Се право знать не хоче розбирання,
І віддає його на суд жорстокий
Народу, що він повернув у нївець.⁴⁴⁾

Первий міщанин.

Тепер він знатиме, що в нас трибуни —
Уста народу, ми ж трибунські руки.

Міщане.

О, знатиме!

Мененій.

Панове!

Сициній.

Годї, годї!

Мененій.

Чого кричати: бий, коли тут можна
Без галасу уполювати звіря?

Сициній.

А як же се, добродїю, зробилось,
Що ти поміг йому влизнути звідси?

Мененій.

Ось слухай... Я всі консулеві хибн
Так добре знаю, як і всі заслуги.

Коріолян.

Сидиній
Якого консуля?

Мененій.
Коріоляна.
Сидиній.

Він консуль?

Міщане.
Нї, нї, нї, нї, нї!
Мененій.

Коли-б, трибуни, ви, і ви, панове,
Послухали, яке скажу вам слово —
Не втратите ви сим нічого, тільки
Мінуту часу.

Сидиній.
Та кажи-ж скоріще.

Бо ми наважились уже стребити
Сього вхідного падлюку зараз.
Прогнать його було-б нам небезпечно;
Держать його була-б погибель наша.
Тим і повинен він сьогодні згинуть.

Мененій.

Хай не допустять же боги благїї,
Що-б славний Рим, котрого благодарність
Записана в Юпітеровій книзі,
Пожер своє, мов та нелюдська мати!

Сидиній.

Се рана, що нам вирізати треба.

Мененій.

О, нї! Ви член, в котрий впила́ ся болість.
Розрізати — смерть, а вигоїть не трудно.
Чим винен він? За що його карати?
За те, що бив ся з ворогами краю?
Клянусь, крови за нас пролив він більше,
Нїж у його тепер зосталось в жилах.
Коли-ж ми проллємо і сей остаток,
Тоді на всіх нас, хто й цїдити буде,

І хто попустить попуск, вічна пляма
Зостанеть ся до віку і до суду.

С и ц и н і й.

Се чиста нісенітниця.

Б р у т.

Дурниця!

Як він свій край любив, то й честь від краю
Одержував.

М е н е н і й.

За те, що помертвіла

Нога, забудьте, як вона служила.

Б р у т.

Доволі слухати. Ідїть до нього
І волочіть його сюди, що-б болїсть
Лиха заразою не розійшла ся.

М е н е н і й.

Одно ще слово, о, одно ще слово!
Коли ся лютїсть тигронога зуздрить,
Що вкоїла поспїшнїстю своєю,
Тодї й пудовики-б до нїг чїпляла,
Та буде вже в пустий слїд жалкування.
Ведїть по праву дїло, що-б не встали,
Кому він дорогий. Тодї Римляне
Великий Рим з Римлянами зруйнують.

Б р у т.

Хоча-б і так було...

С и ц и н і й.

Та що балакать?

Хиба не бачили його покорнї?
Він руку зняв і на самих еділїв,
І навіть нам спротивив ся. Ходїмо!

М е н е н і й.

Уважте-ж се, що зріс він серед воєн,
І не навчивсь решетувати слово;
Тим борошном і висївками сипле.

Дозвольте, я піду без вас до нього,
То може приведу його без івалту
На суд правний, що-б він там оправдив ся,
Під страхом лютої, страшної кари.

Первий сенатор.

Шановні трибуни, се шлях людський,
А пійдете своїм завзятим робом —
Розіллете крови багато, і почавши,
Не знатимете, як воно скінчить ся.

Сициній.

Мененій благородний, підіймай же
Отаманство на себе посполите. —
А ви, панове, положіте зброю.⁴⁵⁾

Брут.

Та не розходьте ся!

Сициній.

Ідіть на ринок. —

Ми ждатимем тебе на ринку, і коли ти
Не приведеш нам Марція, тоді ми
Знов першим пійдем робом.

Мененій.

Не сумнітесь. —

Зробіть мені компанію, панове. (До сенаторів).
Він прийде, а як нї, то все погисло.

Первий сенатор.

Ходім, ходім до нього. (Виходять).

Сцена друга.

Сьвітлиця в Коріоляновім домі.⁴⁶⁾

Входять Коріолян та патриції.

Коріолян.

Нехай усе мені у-в уші вержуть;
Про смерть на колесі нехай провадять,

Або під копитами диких коней,
Або ще десять на Тарпейську скелю
Високих гір нехай собі громадять,
Щоб у безодню й око не сягнуло,
А я до них все буду той да той же.

Входить Волюмпія.

Первий сенатор.

Ти будеш тим ще більше благородний.

Коріолян.

Мене дивує тільки те, що мати
Тепер мене не хвалить, та, що перше
Все звала їх кудлатими рабами,⁴⁷⁾
Рожденними на те, щоб купувати
І продавати дрібязку за шеляг,
Щоб в наших радах без шапок стояти,
Зіваючи мовчати й дивуватись
Про мир чи про війну. (До Волюмпії).

Се я про тебе.

Про що ти кучиш, щоб я був смирнійший?
Хиба менї природу сфальшувати?
Ти б лучче кучила, щоб я був сам я.

Волюмпія.

О сину мій! о синочку мій любий!
Бажала-б я, щоб ти зовсім одіг ся
У власть свою, докіль її не зносиш.

Коріолян.

Нехай.

Волюмпія.

Ти сам собою міг би бути,
І менше борючись за те, щоб бути.
Не знав би ти перепинок досадних,
Коли-б не виявляв своєї вдачі,
Перш ніж вони свою втрають силу.

Коріолян.

На шибеницю їх!

Волю мнїя.

Хоч і спалити.

Входить Мененій із сенаторами.

Мененій.

Ну, ну, ти надто був... так, трошки надто...
Суворим. Ну, ходімо-ж та поправмо.

Первий сенатор.

Нема більш ради. Як сього не зробиш,
То надвое розколеть ся наш город
І згине.

Волю мнїя.

О послухай їх поради!

У мене серце, як і в тебе, горде:
Не схилить ся під примус без досади;
Та в мене єсть і голова, що вмів
Схиляти гнїв мій під вантаж найлуччий.

Мененій.

Рекла премудро, панї благородна.
Я й сам скорійш тяжкі надїв би лати,
Що вже тепер на силу двигать зможу,
А нїж його хилити перед стадом.
Та бач, сього у всіх нас вимагає
Страшна болізнь републики, як лків.

Коріолян.

Так що-ж робить?

Мененій.

Вернутись до трибунів.

Коріолян.

Ну, а що-ж потім, потім?

Мененій.

Каятись

В своїх словах.

Коріолян.

Щоб задля них я каявсь?

Та й для самих богів я не розкаюсь:
То як же-б міг я се для них зробити?

Волюмнія.

Ти самовільний надто вже. Ніколи
Не був би в тім ти надто благороден,
Коли-б того не крайність вимагала.
Я чула, як бувало ти говориш,
Що честь із хитрістю в військових справах,
Як подруги у купі виростають.
Скажи мені, чому під час спокою
Сі подруги не можуть жити в купі,
І чим вони одна одній пошкодять?

Коріолян.

Ба, ба!

Мененій.

А що-ж? питання дуже добре.

Волюмнія.

Коли се на війні в вас не безчесно,
Щоб бути не тим, чим хочете здаватись
(А хитрість на війні у вас зазвичай),
Чого-ж се вам підчас спокою не годить ся,
Так як під час війни, здаватись иньшим?
Воно-ж бо й там і тут потрібне вельми.

Коріолян.

Про що мене примушуєш так, нене?

Волюмнія.

Про те, щоб до народу вийшов, синку,
Не по своїй охоті до розмови,
Не з дорогими думками своїми,
Не з тим, що серце виявити хоче,
А з тим, що родить ся в устах у тебе,
Збайстручене, чуже твому серцю.
Не більш себе сим обезчестиш робом,
Як взявши город тихими словами,
Замість щоб на фортуна уповати,
І важити кривавими річками...
Я і сама прикинутись готова,
Коли-б судьба моя і інших друзів

Того в мові вимагала чести.
В твоєї як нас много вимагає!
Сама я, жінка, син, сенат, всі значні...
А ти більш рад сим гавам показати,
Як ти насуплювати вмієш брови,
Ніж, їх полащивши, собі з'єднати,
І тим нас забезпечить од руїни.

М е н е н і й.

О благородна жінко! Ну, ходімо-ж,
Промов гарненько, то спасеш не тільки
Те, що загрожене тепер, та й надто
Усе минуше наше, що втеряєм.

В о л ю м н і я.

Прошу тебе, іди до них, мій сину,
І, знявши шапку, так махай їм нею,
А потім стань колїнами на камінь
(Проречистість у ділі мусить бути,
І очи черні від ушей мудрійші),
Схиляй голівоньку оттак частенько,
Смири своє завзяте, горде серце,
Нехай воно мякеньке в тебе буде,
Як ягода шовковична поспівши.
Або скажи їм, що ти зріс як воїн.
Що вчив ся ти звичаїв серед битов,
І не навчивсь того нїжного слова,
Котрим повинен ласку їх з'єднати.
А далі я, мовляв, старатись буду
Себе зробити иншим, скільки зможу.

М е н е н і й.

Зроби все так, як пані матка рає,
Хоть ти, я знаю, в огню безодню
Слідом за ворогом вженеш ся скорше,
Нїж у саду йому лестити станеш.
Ось і Комінїй йде.

Входить Коміній.

Коміній.

Я був на ринку.

І що-ж, добродію: готуйсь до бою,
Або обороняйся лагідним словом,
Чи утїкай: бо все ярить ся страшно.

Мененій.

Хороша мова...

Коміній.

Я такої думки,

Що помогло-б, коли-б він упокоривсь.

Волюмнія.

Він мусить, і він зробить. Ну, кажи ж бо,
Як думаєш, та зараз і за діло.

Коріолян.

Отсе мені без шапки перед ними?

Я благородне серце підлим словом,

Брехнею очерню, і щоб мовчало?

Ну, я зроблю се, тільки не для себе.

Нехай вони мене, отсей шмат глини,

Що Марцієм зовуть, стовчуть у порох

І на вітрах розвіють... Ну, на ринок!

Таку мені накинули ви ролю,

Що не менї зробить її живою.

Коміній.

Ходїмо, ми тобі підкажем.

Волюмнія.

Любий

Мій сину, я прошу тебе. Бувало,

Ти кажеш, що з моїх похвал найперше

Зробивсь ти воїном. Нові заслужи,

Сповнивши ролю ще тобі незнану.

Коріолян.

Словню, бо мушу. О. прощай же, чесність!

Вселись у мене дух якої шлюхи!

Нехай тепер моя гортань вояцька,

Що заглушала в полі тулумбаси,
Обернеть ся в сопілочку тоненьку,
Мов голос ріванця, або дівчатка,
Що над колискою котка співав.
Гуляй, гидкий сьміх ледаря, на щоках!
А на очах блищить, школярські сльози!
Виходь із уст моїх канюченне старече!
А ви, мої в'оружені колїна,
Що знали гнутись тільки у стременах,
Тепер ви задля милостивї гнїгесь!...
Нї, я не можу! Нї, не перестану
Себе за щирість і за правду чити!
Не хочу дїлом тїла дух навчати,
Себе на віки вічні плямувати!

В о л ю м н і я.

Роби-ж тепер як знавш сам. Я більше
Себе збезчестила, тебе благавши,
Нїж ти-б себе збезчестив, їх прохавши.
Нехай все гине. Ти мене приносиш
У жертву гордості своєї раньше,
Нїж залякав страшним свої упрямством.
Так як і ти, я не бою ся смерті.
Роби по своїому. Що ти хоробрий,
То се в тобі мов, а що ти гордий,
То се у тебе власне.

К о р і о л я н.

Нї, пань-матко,
Спокій ся: я іду на ринок зараз.
Не докоряй. Я виманю в них серце;
Я підлещусь під них; вернусь до дому
Коханцем всіх ремесників у Римі.
Дивись, я йду. Поклін жонї від мене.
Верну ся консульом, або-ж не вір ніколи
Мойому язичку, як здумає лестити.

В о л ю м н і я.

Роби що хоч.